România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general Nicolae Manolescu

17–23 ianuarie 1996
(Anul XXIX)

2

Considerații asupra lui E. LOVINESCU

(pag. 7-8)

3 voturi pentru, 20 contra

(pag. 3)

Cronici despre Alexandru Ciorănescu, Ștefan Baciu

(pag. 5,6)

Sindromul Silviu Brucan

(pag. 10)

Robert Musil

Utopia unui epilog

(pag. 14-15)

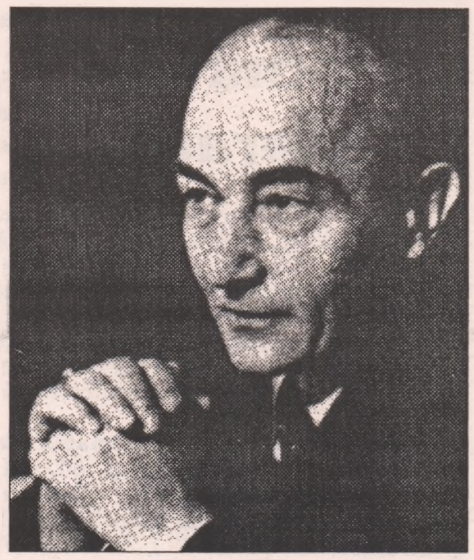

Mandarini șoptindu-și la ureche secretul

(pag. 12)

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Triumful mediocrității

SUB TITLUL editorialului meu de astăzi, profesorul Ioan Baciu din Ieud a publicat, cu aproape două luni în urmă, în *Adevărul literar și artistic* (26 noiembrie 1995), o scrisoare asupra căreia merită să stăruim. O fac cu întîrziere, din pricina "obligațiilor" de la care nu m-am putut sustrage pînă acum în această rubrică. În scrisoare, este vorba despre cartea de poezie a lui Ioan Es. Pop *Ieudul fără ieșire*. Pronunțîndu-se negativ despre carte ("maculatură curată"), nu de ea se ocupă în fond profesorul maramureșan, ci de autor, fost dascăl el însuși la Ieud mai demult. Supărarea dlui Baciu provine din felul în care Ioan Es. Pop înfățișează satul maramureșan (versurile sale ar conține "o crasă batjocură" la adresa Ieudului), în pofida faptului că a fost "primit cu multă căldură și ajutat" de localnici, care nu i-au dat nici un motiv să se considere "exilat" ori "vitregit al soartei", ci dimpotrivă. Dar poetul n-a știut "a sfinți un pic locul" și s-a ținut de bețiv, cînd ar fi putut "să se ocupe de folclor, de o formație artistică", îndeletniciri care nu i-ar fi lăsat timp pentru "plictiseala" enormă prezentă în poeziile sale.

Trec peste alte mustrări pe care profesorul Baciu le face poetului, ca să relev două probleme. Cea dintîi este un mod de a citi. Nu știu ce disciplină predă dl. Baciu. Îl bănuiesc a fi dascăl de limba și literatura română. Modul în care d-sa citește poezia lui Ioan Es. Pop este pe cît de inadecvat, pe atît de banalizat. Generații întregi de profesori l-au citit în acest fel pe Arghezi. (Nu pierd măsura lucrurilor, comparîndu-l pe Ioan Es. Pop cu poetul *Testamentului*, deși aș vrea să precizez în paranteză că mie versurile din *Ieudul fără ieșire* mi se par valoroase și originale). Este vorba de o lectură *à la lettre*, prin care i se ia poeziei tocmai dreptul ei fundamental la miracol. În poezie miracolul constă în a inventa un Ieud care să aparțină în exclusivitate poetului, chiar dacă dl. Baciu are (greșita!) impresie de a trăi în același sat. Tot așa *Ponticele* lui Ovidiu nu descriu orașul de pe țărmul Mării Negre pe care-l cunoșteau localnicii sau soldații din garnizoana romană, ci un cu totul altul, construit de fantezia înfrigurată și mondenă a unui meridional lipsit cu brutalitate de soarele său. A doua problemă este de natură morală. Dl. Baciu crede că poezia lui Ioan Es. Pop hulește Ieudul și monumentele sale culturale. Această mentalitate e la fel de răspîndită, din păcate, ca și felul de a citi poezia pe care ni-l sugerează scrisoarea profesorului din Maramureș. Nu este Ioan Es. Pop primul poet "alungat" dintr-o cetate care nu se recunoaște în oglinda poeziei sale. Deducem din scrisoare că Ieudul s-ar cuveni lăudat pentru trecutul său, în care se află și una din primele cărări ale limbii române. N-am nimic împotrivă, dar nu e rostul poeziei să laude astfel de merite, după cum, orice ar spune, ea nu poate fi învinuită că hulește. Dl. Baciu știe, probabil, unde a condus atitudinea encomiastică în poezie. Îi recomand grațioasele ode ale lui Păunescu.

Revoltătoare, în scrisoare, este amenințarea finală, care s-ar dori un corolar al observațiilor de pînă acolo: "Acum, dacă ar veni pe la Ieud, (Ioan Es. Pop) nu ar mai ieși din sat. Acum într-adevăr Ieudul ar fi pentru el fără ieșire". Ce înseamnă asta, dle Baciu? Toate frumoasele dv. considerații despre limba, cultura și nobletea Maramureșului să fi fost vorbe în vînt? În numele cui (să nu-i amestecăm, totuși, în discuție pe dascălii pe care dv. îi invocați într-un stil deseori folosit prin anii '50, în zlare, ca să fie speriat dușmanul de clasă) îi goniți pe poet din cetate amenințîndu-i cu moartea? Dacă există un triumf al mediocrității, cum spuneți, acela nu este al poetului, ci, vai, al dv., dle profesor, cu felul dv. de a citi literatura și de a-l condamna pe poet. ■

9979

D-ale tranziției

Nervi, lamentații și abandonuri

Încurcate sunt căile tranziției!

Slavă ție, tranziție, cei care merg la moarte te salută!

Tranziția? Horribile dictu et auditu! Despre tranziție nimic altceva decît de rău!

Tranziția? E mai bună decît îi e reputația! Rușine cui gîndește ceva rău în privința aceasta!

Tranziția și-a îndeplinit misiunea; tranziția poate să dispară!

Fuga de tranziție duce la viciu.

Tranziția stăruitoare învinge totul.

Lăsați orice speranță, voi cei care intrați în tranziție!

Tranziția nu așteaptă numărul anilor.

Dar unde-s tranzițiile de altădată?!

O tranziție spală pe alta, cum o mînă pe cealaltă.

Tranziția e rușinoasă, dar e sănătoasă!
(... Dar lucrurile firești nu sunt rușinoase!)

Zarurile tranziției au fost aruncate.

Nu de tranziție mă tem, ci de eternitatea ei!

Romanțe

Cenușie este, iubite amice, orice tranziție!

Sufletele mari îndură tranziția în tăcere.

Timpul tranziției fuge fără să se mai întoarcă. (Totuși, să-mi dai tranziția'napoi! sau (variantă) Să dai tranziția înapoi!)

Indignarea făurește versuri; nu mai multe decît tranziția!

Și, ca alergătorii, oamenii își trec din mînă în mînă făclia tranziției.

Pînă cînd vei abuza, tranziție, de răbdarea noastră?

Cît vei fi în tranziție nu vei avea mulți prieteni.

Proletarii/ țăranii/ intelectualii n-au de pierdut decît lanțurile tranziției.

Cine nu are ce spera nu are ce despera.

Totul se transformă, nimic nu piere.

Eu arăt altora calea dreaptă, pe care am cunoscut-o tîrziu, cînd eram obosit de rătăcire și tranziție.

Tranziție, numele tău e femeie!

Sfaturi pentru cel aflat în tranziție

Tranziția schimbă măsura tuturor lucrurilor.

Obișnuința tranziției este o a doua natură.

Nu o birui dacă nu i te supui.

Dă tranziției ceea ce e al tranziției.

Dacă vrei stabilitate, pregătește-te de tranziție.

De la tranziție la ridicol nu e decît un pas. Îndreaptă tranziția prin rîs.

Tranziția, ca și adevărul, stîrnește ură.

Să nu te lași impresionat de nimic! Zîmbește! Mîine va fi și mai rău.

Pentru a trăi, să nu pierzi rațiunea tranziției. Tranziția e în interesul tău.

Fiecare este făuritorul propriei tranziții.

Toate lucrurile bune cîte există sînt roadele tranziției.

Roadele tranziției tale le vor culege nepoții.

Ion Simuț

EDITURA UNIVERSAL DALSI
Bd. Libertății 10, Bl. 114, Sc. 2, Ap. 28
Sector 4, București
Tel: (40-1) 335.53.54 (40-1) 410.16.58
Fax: (40-1) 410.35.52
Telex 10103 DALSI R

EDITURA UNIVERSAL DALSI

anunță ultimele sale apariții:

"Gloria Imperiului"

de Jean D'Ormesson

464 pagini, 12000 lei

Roman ce i-a adus autorului Marele Premiu pentru Roman al Academiei Franceze și alegerea sa ca membru al Academiei Franceze.

"Discurs despre servitutea voluntară"

de Etienne de La Boétie

96 pagini, 3000 lei

Demersul tânărului La Boétie (1530-1563) gravitează în jurul întrebării: "Cum este posibil ca atâția oameni, atâtea națiuni, atâtea rase să suporte uneori orice din partea unui singur tiran care nu are altă putere decât cea care i se dă ..."

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

NU i te poți adresa lui Dumnezeu oricum, făcând uitate datele stricte ale divinelor sale fapte. De energiile sale nu te poți apropia, iarăși, oricum, și nici cu teoria evoluționistă în minte. Perechea alungată din rai nu era o pereche de patrupede! Omul simplu, omul credincios îmbrățișează cu toată ardoarea sufletului acea icoană de cuvinte care-i arată că Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul și asemănarea sa, înțelegând prin *chip* și *asemănare* un lucru mult mai profund decât ne-am putea noi imagina stând în afara credinței. Rămâi dezolat, aproape rănit, citind versuri fără noimă, precum acestea, cu care începeți poemul intitulat *Rugă*: *Doamne, ne-ai aruncat pe pământ/ la început pe patru picioare./ Ne-ai strigat de sus, din cer/ Și noi am ridicat capul și mâinile...* Să fiți oare victima unei gândiri confuze? Sau poate imaginându-vă parte într-un dialog sublim eșuați, într-un acces copilăresc, în pără și acuze răutăcioase? E de mirare că între celelalte poezii (*Părinții, Nedespărțiți, Drum fără întoarcere, Iubire, Copilă, Îndemn* și *Iertare*), *Rugă* este singura care migrează inexplicabil din firesc, spre fals. (*Elena Danciu*, Pucioasa) ❐ Cu mici excese, suportabile, de limbaj, poemele dv. surprind plăcut, sunt ca un aer proaspăt. Verb vivace, așezare inspirată în pagină, temperament electrocutant, dezinvoltură cât cuprinde: *Sunt Mihaela Feticu și sunt/ studentă la "Litere"./ În igoul cu care merg/ din gară acasă/ oamenii întreabă cine sunt/ E fata lu' Milicaluniculăiță luvasilefeticu./ Învață carte. Bravo ei.* Și: *Ea numără injecțiile/ pe care le va face bolnavilor/ cum număr eu silabele/ în hexametrul lui Homer...* (*Mihaela Feticu*, București) ❐ Atâta timp cât veți continua să scrieți... *poiezii* și *poezi*, nu mă puteți condamna că refuz să mă apropii de textele dv. (*Poienariu Andrei*, Codlea) ❐ Citesc, și recitesc, de cele mai multe ori versuri plate, versuri fără nici o șansă și, ciudat, sfârșesc prin a mă înduioșa omenește de efortul celuilalt, găsindu-i calități care n-au nici o legătură cu poezia, alegând un cuvânt bun cu care sper să-i amân trezirea în plin frig. Manuscrisele dv. sunt aproape opere de artă caligrafică în miniatură. Povestirea *Al doilea accident* este și ea, ca și poemele, o mostră de stângăcie scriitoricească, chiar dacă subiectul ei are la bază un fapt-divers zguduitor, un atentat, aproape o crimă. (*Andrei Florescu*, Galați) ❐ Între frazele unei scrisori, pe care o consider între cele mai frumoase și sincere pe care le-am primit vreodată pe adresa acestei rubrici, intercalați și câteva poeme, de asemenea frumoase. Sunteți un tânăr cu visuri irealizabile, se pare. *Trec*, spuneți, *printr-o perioadă grea, măcinat între pregătirea pentru o Medicină pe care NU mi-o doresc, și lecturile nocturne din Bergson și Schelling. Planurile mele (doctoratul în litere și filosofie, plecarea în Irlanda), sunt mai departe ca oricând. În casă, nimeni nu crede în mine, în ceea ce aș putea deveni, și, cel mai adesea, nici eu nu cred. Atâtea planuri pe care nu le văd realizate: propriul meu debut, cât și al altora (mai târziu, aș vrea să înființez pe speze proprii o revistă exclusiv de debuturi: poezie, proză, filosofie, teatru, drept, istorie, estetică), mi se par străine și imposibile.* Și, mai departe: *Religia, filozofia și arta sunt cele mai frumoase lucruri în viață. Când vom înceta de a mai trăi unul sub altul, atunci vom avea adevărul. O poezie a lui Musset valorează mai mult decât... Săpând aceeași fântână de ani și ani, fără să găsesc, primind umezeala în obraz, niciodată izbucnirea ideilor, izvorul sufletului. Într-un popor de agricultori, care primesc apa la supratață prin plante, cine mai sapă fântâni?* Și totuși, ceva îmi spune că visurile dv. sunt cu putință, în timp veți realiza lucruri mai mari decât vă propuneți acum. Cu oameni puternici ca dv. viața se arată aspră, plină de încercări, de probe, de amânări, dar veți sfârși prin a o umple de valoare și frumusețe. Dintre poemele pe care mi le-ați trimis (*Omagiul lui Karamazov, Două liturghii, Extaz, Trei sentințe, Apus* și *Crăciun*), îl aleg pe cel din urmă, cu cele câteva versuri din Radu Gyr drept moto: "*Lacrimi mari pe cer s-aprind,/ - ziurel de ziuă -/ prin tristeți de foc colind*". Iată-l: *Acel judecător care zice nedrept,/ ne-ar ademeni pe toți,/ vorbele lui ne-ar fi suflarea.../ Căci obosit-am de dreptate,/ și caut un loc, să mor,/ moarte - nedrept judecător!/ Să cobor în neguri, în adânc/ - a supraviețui este dreptatea!/ Tremurând însângerat,/ sub batjocurile morții,/ rătăcim prin frig și ceață,/ umbre consubstanțiale lor,/ spre ispita lui Dumnezeu!/ nu, nu veni să suferi la noi, Doamne,/ nu, nu Tu ești vinovat,/ nimeni nu Te condamnă, și nu plânge/ ci ne rugăm să amorțim pe drum.* (*Vlad Ciopron*, Iași).

■

România literară

Editată de
- *Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă*

Redacția: **Nicolae Manolescu** - director, **Gabriel Dimisianu** - director adjunct, **Alex. Ștefănescu** - redactor șef, **Mihai Pascu** - secretar general de redacție, **Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu** (critică și istorie literară), **Constanța Buzea** (poezie, proză), **Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu** (publicistică), **Eugenia Vodă** (film, muzică), **Marina Constantinescu** (teatru, plastică), **Adriana Bittel** (externe), **Anca Firescu, Mihai Grecu** (secretari de redacție), **Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu** (corectură), **Victor Ciupuliga** (fotoreporter).

Administrația: **Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341.** Cont în lei: **B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089.** Cont în valută:**B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu** (contabil șef), **Corneliu Ionescu** (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), **Andriana Fianu** (corespondență și difuzare în străinătate), **Elena Hurducaș** (secretariat).

Corespondenți: **Gabriela Melinescu** (Stockholm), **Dumitru Radu Popa** (New York), **Tudor Olteanu** (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: **Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu.** Introducere texte: **Geta Gheorghiu.**

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

3 voturi pentru, 20 contra

"... toate atîrnă de vreme şi de împrejurări."
(Ecleziastul 9, 11)

„AM fost dezgustat de spectacolul premiilor la Paris, de faptul că toţi scriitorii făceau imposibilul ca să aibă un premiu. Premiile, la Paris, au devenit o întreprindere" - afirma Cioran în 1990, în interviul dat lui Gabriel Liiceanu, publicat recent de Editura Humanitas sub titlul (cam comercial) *Apocalipsa după Cioran*. Nu mai puţin spectaculoasă este marea întreprindere de premii din România şi voi încerca să o demonstrez printr-o serie de articole "neconvenţionale" pe care o încep aici.

Din 1868, cînd Societatea Academică Română (fostă Societate Literară şi viitoare Academie) acordă primul premiu oficial şi pînă astăzi, "întreprinderea de premii" n-a făcut decît să se dezvolte, ducînd, în comunism, la o adevărată inflaţie de premianţi. Dacă valoarea politică a unui premiu e o lecţie ştiută încă din totalitarism, aceea de *business* abia începe să fie învăţată. Totuşi, legătura cu cea dintîi formulă de premiere din istoria omenirii e încă vizibilă. Încununarea eroilor cu ramuri de laur, arbore al lui Apollo, verde în orice anotimp, crea în antichitate iluzia gloriei şi nemuririi. Din frunzele de laur de pe fruntea militarului, a sportivului ori a înţeleptului au luat naştere toate premiile moderne, de la premiul Nobel la medalia Fields, de la statuetele Oscar la medaliile de aur ale sportivilor, iar laureatul de astăzi se amăgeşte cu gloria şi nemurirea la fel cum se amăgea şi anticul său coleg *laureatus*. Dar laurii capătă acum şi un preţ, de unde omonimia sau înrudirea între premiu şi preţ din majoritatea limbilor europene. Preţul laurilor primului premiant al Societăţii Academice Române a fost 100 de galbeni (3525 lei). Este premiul Zappa (după numele "sponsorului") acordat lui Timotei Cipariu pentru *Gramatica limbei române, Partea I: Analitica*. Cipariu este şi primul nostru "abonat la premii", căci partea a II-a a lucrării sale - *Sintetica* - va primi în 1876 acelaşi premiu Zappa, a cărui valoare crescuse între timp la 8000 de lei.

Spectacolul adevărat începe însă în culise. Dezbaterile legate de acordarea sau nu a cîte unui premiu, comentariile raportorilor pe marginea unor opere literare sau ştiinţifice, din fericire păstrate în *Analele* Academiei, sînt partea cea mai tulburătoare (şi tulbure) din istoria premiilor româneşti. Din capul locului se impune o observaţie: cei mai mari scriitori ai secolului XIX, "clasicii", nu au luat nici un premiu: Eminescu, Creangă, Caragiale. Eminescu pentru că nu avea cu ce. Singurul său volum de *Poesii* antum (decembrie 1883) este primit de poet cu indiferenţă, la sanatoriu, din mîna lui Maiorescu. Era aşadar prea tîrziu. Iar prietenii poetului vor fi avut alte griji decît aceea de a-l propune Academiei pentru a fi premiat. Creangă era citit în cheie greşită: era socotit un scriitor "poporan", adică unul a cărui operă apare cumva "de la sine" şi n-ar avea de ce să intre în concurenţă cu elaboratele, muncitele opuri academice. Cît despre Caragiale, el este un caz tipic de scriitor care contrazice orizontul de aşteptare al contemporanilor, prin urmare nu are de ce să se aştepte la premii. Totuşi Caragiale a participat în două rînduri la premiile Academiei.

Pentru premiul Eliade-Rădulescu din 1891 se discută volumul *Teatru* şi *Năpasta*. Rezultatul este dezastruos: *3 voturi pentru, 20 contra*! Raportor fusese B. P. Hasdeu, iar opinia lui negativă corespunde părerii majorităţii. După Sion, care se "unesce cu d-l Hasdeu în ce privesce conclusiunea raportului său asupra scrierilor d-lui Caragiali", D. Sturdza se lasă purtat de mînia patriotică pe care, în fond, nici nu i-o putem imputa, întrucît nu era decît ecoul naţionalismului epocii. Iar acest ecou se poate distinge, deformat, şi cu un secol mai tîrziu. "Revoltat" (probabil sincer) de lucrările domnului Caragiale, D. Sturdza îl pune pe dramaturg alături de Mitte Kremnitz şi de alţi "străini răuvoitori pentru România" care s-au strîns "pentru a denigra tot ce este românesc, pentru a face să se creadă preste tot locul că ce e românesc e depravat şi înrăutăţit şi stricat". Academia nu-i poate încuraja. Trec peste naivitatea părerilor estetice ale vorbitorului pentru a ajunge la concluzie: "D-l Caragiali are talent, dar ar trebui să-l întrebuinţeze în lucrări bune. D-l Caragiali să înveţe a respecta naţiunea sa, iar nu să-şi bată joc de ea." Atît "ca Român", cît şi ca membru al Academiei, patriotul D. Sturdza nu poate fi decît contra acordării premiului domnului Caragiale. Nu este de mirare. Pot uimi mai degrabă cele trei voturi *pentru* (căci presiunea psihologică trebuie să fi fost maximă). Unul dintre ele îi aparţine sigur lui Iacob Negruzzi care, între două tirade posomorîte se entuziasmează în fraze controlate de meritele dramaturgului: "D-l Caragiali este un scriitor de mare talent şi un om foarte învăţat. N-ar face deloc desonoare ca să fie premiat de Academie. (...) Academia nu trebuie să se ţie deoparte de spiritul public. (...) D-l Hasdeu a fost nedrept de aspru cu d-l Caragiali, cînd îi impută că nu este un creator de tipuri, ci un fotograf"... După un deceniu, volumul *Momente* "de 348 pagine presintat pentru Premiul Năsturel Herescu de 4000 lei" şi comentat favorabil de D.C. Ollănescu (mult mai inteligent aici decît se arătase Hasdeu) este din nou respins. Dintre cei 12 autori luaţi în discuţie, între care şi Şt. O. Iosif, va cîştiga Ioan Mihályi, cu *Istoria Comitatului Maramureş*.

MUZA comediei a regizat marea comedie în afara scenei. Cazul Caragiale este exemplar pentru judecarea valorii şi actualităţii unui premiu literar. Putem oare să-i culpabilizăm pe cei 20 de academicieni care s-au opus premierii lui? Să nu uităm că donatorii puneau condiţii în acordarea premiilor. Cuvîntul "serios" se repetă îngrijorător de des în formularea lor. Astfel că marele premiu "Năsturellu" (12.000 lei), deşi trebuia acordat celei mai bune cărţi publicate la patru ani o dată, cerea ca aceasta să fie *serioasă*, ajungînd pînă la ciudata formulare că la lucrările de "literatură pură" trebuie luate în seamă "comedii *serioase*" şi de preferinţă cu subiecte naţionale. Seriozitatea lui Caragiale scăpa înţelegerii contemporanilor săi, aflaţi în stăpînirea unui Zeitgeist care voia să rîdă altfel.

Premiile sînt semnul potrivirii operei cu timpul în care a fost creată, al supunerii în faţa muzei care dictează şi căreia nu-i place să fie contrazisă sau, în termeni mai tehnici, semnul corespondenţei dintre carte şi orizontul de aşteptare al epocii. Ideea lui Jauss care a stîrnit atîta entuziasm între cei preocupaţi de teoriile receptării nu este la urma urmei originală. Originală este numai terminologia: *Erwartungshorizont* în loc de *muză, zeiţă*. Jauss a citit invocaţiile către muză în cheie modernă. Şi dacă Platon (în *Apărarea lui Socrate* şi *Ion*) ne vorbeşte despre poeţi ca despre nişte *tălmaci ai zeilor* care îşi ies din sine şi intră, datorită muzei, într-o stare aparte, pătrunşi de har, dar părăsiţi de judecată, dacă Platon ne vorbeşte de o reacţie magnetică în lanţ care se transmite de la zeu la artist şi de aici la ascultător, despre exact aceleaşi lucruri ne vorbeşte şi Jauss, în alţi termeni: zeul a fost înlocuit cu orizontul de aşteptare, dar fenomenul e acelaşi. Succesul în imediat e direct proporţional cu capacitatea de a te supune influenţelor muzei timpului tău: cînd cere ruine, ai succes scriind *atunci* despre ruine. Dacă o faci cu un secol mai devreme e chiar mai rău decît dacă o faci cu un secol mai tîrziu, căci în primul caz nu te recunoaşte nimeni, pe cînd în al doilea poţi să devii un "post-"... Iar 3/20 este proporţia de cititori pe care se poate baza cel care are un prost contact cu muza timpului său, dar intuieşte lărgimea orizontului şi natura aşteptărilor urmaşelor acesteia.

Eminescu, Creangă, Caragiale nu au luat premii, au devenit premii. Marii scriitori dau nume premiilor şi sînt sute de premii care au purtat, de-a lungul anilor, numele nepremiate odinioară. Dar poţi spera în bunăvoinţa viitorului dacă nu reuşeşti să-i convingi nici măcar pe contemporani? Poţi fi sigur că luptînd contra muzei unui secol vei intra neapărat în graţiile celei din secolul următor? A accepta un premiu înseamnă a-ţi acorda o certitudine: aceea că nu ai fost un "străin" în timpul tău, că eşti recunoscut acum şi aici, că te supui ramurii arborelui apolinic care ţi-a fost dată, indiferent de cine. O spune, provocator, Gombrowicz, în *Ferdydurke*: cu cît sînt semenii tăi mai mărginiţi, mai inculţi, mai obtuzi cu atît e mai important să te zbaţi să-i convingi. Scriitorul depinde de reflexul său în sufletul celuilalt iar părerea mărginiţilor nu poate fi ignorată, ci e asemenea unui pantof prea mic, pe care îl simţi mai mult decît pe cel potrivit ţie.

COMUNISMUL a făcut ordine între muze, în Academie şi între laureaţi. Muzele devin masculine: Stalin, Lenin, Marx şi Engels. Academia îşi schimbă statutul, numele şi membrii. Orizontul de aşteptare e zidit. În *Analele* din 1948 se întîlnesc numai fraze de tipul: "Vom ţine la curent Guvernul şi conducerea Partidului Muncitoresc Român - care e preocupată de problema Academiei [!] [...] cu ceea ce vom reuşi să înfăptuim"... "Presa serioasă şi cinstită de azi [...] să ia pildă de la presa sovietică"... "Academia R.P.R. va întreţine legătura cu toate instituţiile similare din lume, dar mai cu osebire cu cele din ţările prietene, în frunte cu U.R.S.S." La moartea *academicianului* A. Toma (perfect adaptat la tălmăcirea vorbelor spuse de muzele timpului său) s-a scris un necrolog nesemnat pe care *Analele* anului 1954 îl păstrează: [...] "A. Toma a lăsat opere de mare preţ, iubite şi stimate de popor. Poezia sa realistă, profund patriotică şi de un înalt nivel artistic face parte din patrimoniul...etc. Prin moartea poetului academician Alexandru Toma pierdem unul dintre cei mai de valoare scriitori ai noştri..." Pentru volumul *Cîntul vieţii* "poetul academician" fusese "distins cu Premiul de Stat cl. I". În culisele bine închise spectacolul premiilor continuă.

Ioana Pârvulescu

MIC DICŢIONAR

de Mihai Zamfir

Avort

În Polonia, ţara ce a ridicat - în 1980 - steagul luptei anticomuniste, comuniştii au revenit la putere prin alegeri democratice. Între eroul *Solidarităţii* şi micul escroc utecist, şmecheraş de partid cu examene restante (munca politică e, desigur, acaparantă), care şi-a falsificat actele de studii pentru a părea mai cult decît este - polonezii au ales escrocul. Ţara ce făcuse primul pas pe calea înlăturării totalitarismului s-a arătat dispusă să facă un imens pas înapoi.

Există deja sute de articole, unele mai docte şi mai peremptorii decît altele, încercînd să explice votul polonez din noiembrie. Cîte explicaţii n-am auzit! Recrudescenţa comunismului, costurile tranziţiei, presiunea rusească, frica agricultorilor de concurenţa occidentală, gafele lui Walesa etc. - totul a fost trecut prin obiectivul lunetei, totul a fost puricat din fir-a-păr. Şi fiecare susţinător al unei teze sau alteia s-a considerat, pentru o clipă, deţinătorul adevărului.

Cunoscînd însă cît de cît situaţia din Polonia, rămîi stupefiat de absenţa, din aceste discuţii, a faptului care a înclinat realmente balanţa în favoarea candidatului comunist: problema libertăţii avortului. În timp ce Walesa, îngrijorat de situaţia demografică a ţării sale, era adeptul îngrădirii sus-numitei libertăţi (sub comunişti, avortul fusese liber în Polonia), candidatul comunist a propovăduit, la acest capitol, libertatea totală. De o parte - credinţa religioasă, sensul moral şi preocuparea pentru viitor; de cealaltă - amoralitatea şi indiferenţa pentru ziua de mîine. Între cele două variante, poporul polonez a ales aşa cum ar fi ales, probabil, oricare alt popor din lume.

Cît priveşte pe tinerii între 18 şi 25 de ani, cei care au decis fără îndoială rezultatul votului, dar şi cei care, prin vîrstă, nu mai pot realiza ce a însemnat teroarea comunistă - aceştia au uitat instantaneu istoria recentă a patriei lor: ridicarea spectaculoasă a nivelului de trai, anularea datoriei externe poloneze, libertăţile politice de care acum se bucură, adică - pe scurt - realizările lui Walesa. Au uitat totul, în afara jocului cu picioarele în aer.

Mesajul lor către politicieni pare extrem de clar: ocupaţi-vă de ce vreţi, dar lăsaţi-ne să facem amor în linişte şi fără răspunderi. Puţin ne pasă nouă de situaţia economică a ţării sau de cum va arăta Polonia peste zece ani. Noi nu vrem decît un singur lucru - acela!

Acum serbarea s-a sfîrşit, dreptul la amor fără copii a fost cucerit, trăiască libertatea! Bucurie întunecată, totuşi, de cîteva detalii. Tare mi-e teamă că scadenţa va sosi mai repede decît îi place noului preşedinte să spere şi n-ar fi exclus ca întreaga ţară să traverseze curînd o stare de tristeţe *post coitum* generalizată. Pentru că, dacă multe popoare sînt tentate să aleagă facilitatea în defavoarea principiului etic şi satisfacerea simţurilor în defavoarea preceptelor religioase - asta nu înseamnă că asemenea alegere a fost vreodată cea bună. Dimpotrivă.

Cum va arăta demografic, politic şi moral Polonia de mîine - iată o chestiune ce se va pune extrem de curînd. Şi niciodată mai mult decît în asemenea gen de alegere nu rămîne mai valabil străvechiul adevăr: "părinţii mănîncă agurida, iar copiilor li se vor strepezi dinţii". ■

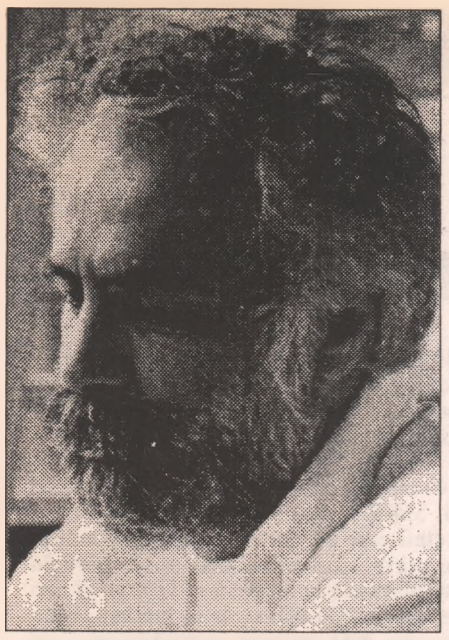

Marian DRĂGHICI

Ukulele

domnului Virgil Ierunca, la 75 de ani

Motto: Încă din timpul vieţii mele
am cîntat la ukulele.

1
Încă din timpul vieţii mele (n.1953-m.2009?)
am decăzut scriind versuri
la Lima într-un bar.
Lima toată este un bar. Lumea, ca să zic aşa, e Lima.

Nu-mi ajutau la nimic versurile.
Nici să port cît mai discret în mine mormîntul femeii
nici să-mi leg mai zdravăn şireturile la bocanci
seara cînd ieşeam în Lima la bar.
Semn că poezia /cu sau fără majusculă/ este altceva
şi mai ales altundeva. Nu în versuri.
Nici măcar într-o carte de versuri
cum pretinde aici la Lima
lumea din bar.

Şi totuşi alte munci, într-adevăr serioase, nu am făcut.
Nu m-am putut opri de la a crede că Lima toată e un bar
şi pura scrisului gratuitate va mîntui
măcar pentru o clipă - un pic - Lima.
Noapte/zi, continuu
la foc imperceptibil, din întunecata
condiţie de fruct uman zărit prin frun-
zişul păhăreuţelor
am decăzut bînd fumînd scriind versuri.
Şi-acum la Lima într-un bar pregătit sunt Doamne
să îmbătrînesc să devin străvechi ca primul
fruct uman zărit prin frun-
zişul păhăruţelor.

2
Mărturisesc pe timpuri la Lima într-un bar
am aruncat ocheade băieţeşti
spumoaselor lansări în public
ale unuia altuia. Lima şi-un cîmp verde
mi-au dictat o evoluţie greoaie amoroasă
de foc arzînd mocnit sub dărîmătură.
Şi-acum la Lima într-un bar pregătit sunt Doamne
să îmbătrînesc să devin străvechi ca primul
foc arzînd mocnit
sub dărîmătură.
Căci zis-a maica Singlitichia (*Patericul*): "luptă şi
osteneală multă este celor
ce se apropie de Dumnezeu - la început
şi după aceea bucurie negrăită. Precum cei
ce vor să aţîţe foc întîi se afumă şi lăcrimează
şi aşa dovedesc lucrul ce-l caută (...)
aşa trebuie şi noi cu noi
să aţîţăm foc cu lacrimi şi osteneli.
Pentru că se zicea: Dumnezeul nostru este foc
mistuitor."

3
La Lima la Lima într-un bar săbiile ninja raptul crima
şi în senat în loc de cal
tronează porcul spiritual
umflat din inima morţilor, cît turla bisericuţei.
Ah turla bisericuţei nu degeaba/ sincer
să fiu/ batracianul sîngeros
îi bate-n vitralii cu laba.
Dar noi în iarnă fiecare cu laba lui noaptea sub stele
am dat deoparte ţarţamuri
am cîntat duios la ukulele.
Şi-acum la Lima într-un bar iată-mă pregătit
să tot dau deoparte ţarţamuri
să tot cînt duios la ukulele.
Păi la treaba asta ar păli de invidie şi saxul lui Bill
şi noul ram al timpului ţîşnit spermatic
din saxul lui Bill.
Iar de n'or păli / olecuţă ne'or stropi.
A, ce-am cîntat la ukulele? "U-ku-le-le! U-ku-le-le!"
"Apă apă pretutindeni apă
şi nici un strop de băut."
Căci zis-a maica Singlitichia:

4
la noi la Lima din holul negru dai în Epocalipsă.
Un răstimp al subumanului al joasei aventuri pînă la
colţ
unde nu-ţi apare în faţă
nici măcar moartea cu ochii săi violeţi.

5
Oho iubirea
din cămaşă fără petic, a lui Hristos
ajunse cîrpă de spălat gaura faianţată a hahalerei.
Exilul capului încoronat, ca o imensă floarea-
soarelui insomniacă deasupra bălţii, dă fiori scarlaţi
liniştii noastre.
Epocalipsa pe munţi de bani se screme să consacre
Impostura.
Motorizata Impostură - împistolată chirăie că totul
absolut totul e de călcat în picioare.
Ea, cu un zurgălău clinic, asta face.
Aşa că legea junglei se instalează în inima neagră
a psihicului uman.
Inima asta pe pagina albă goală (veşnica pagină albă
goală)
se îmbibă de răul zilei ca vata hidrofilă de mustul
călduţ al periodului.
La Lima pe malul Potomacului la mama dracului mov
La Lima pe malul Dîmboviţei în alcov
cineva piaptănă scalpul deşirat al dictaturii.
La Lima cu păhăruţul de whisky în mînă admirînd merii
în floare Marilyn Monroe sare în barca puterii
cu ale lui Miron Mitrea picioare.
La Lima Havel e cu noi.
La Lima - cît mi-s eu de Singlitichie - în perfecţiunea
detaliului în precizia exprimării văd singura
cale a preamăririi
Domnului prin poezie.

6
"Apă apă pretutindeni apă
şi nici un strop de băut".
"U-ku-le-le! U-ku-le-le!"
La cîntecul acesta simplu fără pretenţii fără urmări
înregistrat într-un studio digital
cu cea mai stupidă aparatură de pe planetă: maşina
de scris ADLER
organele-s ca şi sfărîmate poetul ca şi nebun.
Un an dedicat abrupt poeziei maşinii de scris ADLER
şi instinctul de conservare se uită lung la tine face
muuuu
şi dispare scîrbit evaporîndu-se în soare ca o băltoacă
mu.
Mereu am zis: mai bine rămînea/ văduvă ea.

7
Cu drag i-aş fi dat picioarele mele păroase de bărbat
cu bocanci cu tot
numai să nu se topească sub sărutul morţii zăcînd la pat
cu drag i-aş fi dat şi aripioare de peşte pe uscat
da da şi aripi bune de zburat într-un alt timp într-o altă
vîrstă poetică -
unde părul copilului-flamă sărută aerul şi-i spune
"te iubesc atît de mult hai să facem un copil-flamă
care va spune cîndva te iubesc atît de mult
hai să facem un copil-flamă care va spune cîndva
te iubesc atît de mult hai să facem..."

8
Lent pe măsura decăderii (iarna la Lima într-un bar
bate vîntul prin frunzişul păhăruţelor)
tot ce-am iubit am lăsat.
Las şi-acum poemul acesta psihopomp/auster să
se ridice cu frun-
zişul păhăruţelor la cer: pregătit sunt Doamne
să îmbătrînesc să devin străvechi ca nămolul
pe fundul unui lac departe de orice aşezare omenească
numai peştii mistici să se desfoaie din hoitul meu
primăvara
behăind fără glas ca mieii
adîncurilor.

pregătit sunt Doamne să îmbătrînesc să devin străvechi
ca praful,
ce se aşterne peste mobile peste averi
peste mîinile unui bătrîn amorţit în rugăciune
implorîndu-şi sfîrşitul pînă cînd
în camera sa tihnită de 2/4
intră pe geam Leviatanul drapat în raze de lună
sub forma unui licăr monstruos.

pregătit sunt Doamne să îmbătrînesc să devin străvechi
ca grohăitul
ca vînturile intestinului gros cînd trece pe stradă
curcanul
şi noi zicem că se descarcă materia se basculează
vuietul
cutremurului din '977 la ferestruici purpurii
rîgîitul nostalgic al tiraniei celor mulţi şi definitiv
spectrali
asupra luminozităţii celor vii.

da pregătit sunt Doamne să îmbătrînesc să devin
străvechi ca aurul
şi la fel de inutil de caraghios
ca o ţigară aprinsă între degetele unui aurolac mort în
tunelul Epocalipsei
unde numai şobolănimea se îngraşă în dangătul
clopotelor patriarhale
şi iese pe străzi în limuzine somptuoase
să ne arate calea adevărul şi viaţa
prin găurile unui caşcaval deja molfăit.

o la Lima la Lima ce mai pregătit sunt Doamne
să merg pe jos să fac pluta
din Drumul Sării pe malul Potomacului la mama
dracului mov
ca un bănuţ de grăsime în supa săracului
gătită din poama lui Iov.

9
(Gen nou/specie neinventată: vax! Decădere şi moarte
cu zurgălău clinic, atît.
Lima - şi pe străzile Limei noaptea sub stele
peştele a cîntat cucuriguuuuuu
apă apă pretutindeni apă
şi nici un strop de băut.)

Bucureşti, barul LIMA, decembrie 1995

CERŞETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Arhivele detectivului Arthur

FIŞĂ pentru romanul poliţist. De descoperit un motto. Exemplu: "Fantômas! - Vous dites? - Je dis... Fantômas. - Cela signifie quoi? - Rien... et tout! - Pourtant, qu'est-ce que c'est? - Personne...mais cependant quelqu'un! - Enfin, que fait - il ce quelqu' un? - Il fait pour!!!!" (Pierre Souvestre et Marcel Allain, *Fantômas*). Ori: " - Si Rocambole est mort, Fantômas existe!..." (Tot ei, *Juve contre Fantômas*). De meditat adînc la acţiune, pe brînci, împreună c-o tipă de-a lui Gauguin (în Tahiti) sau de-a lui Renoir (în balie), pînă cînd, într-o după amiază tainică de sfîrşit de mileniu, eşti găsit mort lîngă un pumnal înfipt în gaura făcută de glontele unui pistol (dînsul, pistolul cu ţeavă ovală, murat în prealabil într-un borcan gotic, printre ardei iuţi, ţeline dulci, patlagele mov, plutind placentar în saramuri à la Smerdeakov!) în peretele camerei galbene, închise pe dinăuntru şi pe dinafară cu aceeaşi cheie masivă de marmeladă aurită, argintată, bronzată, rujată... Adăugînd, eventual, o doamnă necunoscută, de-o frumuseţe răpitoare, ce trece-n fiecare zi, în jurul orei zece dimineaţa, peste un butoi plin cu vechi pălării bărbăteşti, tîrînd, graţioasă şi tandră, în zgarda flexibilă de aer, primăria oraşului... ■

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

Poveste de vară

SPIRIT enciclopedic, cunoscut în multe ţări şi în special în cele în care se vorbesc limbi romanice pentru realizările sale în domeniul literaturii comparate, al lexicografiei, al criticii şi istoriei literare, al traducerii şi editării textelor, al cercetării bibliografice, Alexandru Ciorănescu scrie şi literatură. Este un Umberto Eco român, care a înţeles tot ce se poate înţelege în legătură cu creaţia literară şi care la bătrâneţe (s-a născut la 15 noiembrie 1911 în comuna Moroeni din judeţul Dâmboviţa; în prezent locuieşte în Insulele Canare) se amuză să compună, în una sau alta din cele câteva limbi pe care le cunoaşte perfect, romane de dragoste. Este un joc, dar din acest joc rezultă cărţi valoroase, superioare multora din cele elaborate de autorii "serioşi" cu eforturi chinuitoare.

Primul roman de acest fel, *Cuţitul verde*, a fost scris în limba franceză (şi a apărut şi la noi, în traducere românească, anul trecut). Poate fi definit ca un love story exotic, remarcabil prin subtilitatea analizelor psihologice şi prin poezia unor scene erotice.

Al doilea roman, *Care Daniel?*, redactat în limba română, are altă factură, deşi atmosfera este tot estivală şi senzuală. Personajul principal şi naratorul romanului, Daniel Molina, ghid turistic la un complex hotelier din Tenerife, îşi propune să prezinte - într-un jurnal intim - diferitele persoane care se perindă prin viaţa lui de ghid turistic, fără să le reconstituie trecutul, fără să le situeze în lume, fără ca măcar să le confere o identitate precisă. Ceea ce rezultă este un roman fluid, de fapt un non-roman, a cărui desfăşurare ne captează totuşi atenţia ca peisajul străzii văzut de la o fereastră.

În viaţa lui Daniel bărbaţii şi femeile - în special femeile - intră şi ies aparent fără nici o logică, după cum dictează jocul întâmplării. Daniel îi face, de exemplu, curte, fără prea mare angajare sufletească, unei turiste venite din Italia, Norma, care îi cedează abia în momentul în care este părăsită de iubitul ei, Enzo. Legătura nu durează, încheindu-se odată cu plecarea Normei din Canare. Tot Daniel are o logodnică, frumoasă şi rece ca marmura, Rita, care îl părăseşte pentru că îl vede însoţit de o necunoscută. Necunoscuta este o franţuzoaică bogată, Sophie, aflată în excursie împreună cu o prietenă a ei, Lucette, cu care Daniel petrece o noapte de dragoste de neuitat. Patronul lui Daniel, don José, vrea să se căsătorească, din interes, cu doña Rosa, proprietara altui complex hotelier, iar Daniel intermediază această afacere matrimonială tot aşa, dintr-o solicitudine superficială sau doar din curiozitate. Fiica lui don José, o fată de paisprezece ani, Maribel, îl iubeşte pe Daniel (fără speranţă), iar un puşti, Fafa, înhăitat cu derbedeii cartierului, îi fură eroului nostru un briceag şi primeşte de la păgubaş o amuzantă bătaie cu funcţie pedagogică.

Tot acest vălmăşag al vieţii, colorat şi imprevizibil, pare lipsit de dramatism şi separat veşnic de narator, ca peştii dintr-un acvariu de cineva care ar urmări distrat mişcarea lor. Aici intervine maliţia lui Alexandru Ciorănescu (ca şi ingeniozitatea sa). Scriitorul se amestecă *peste voinţa* naratorului în desfăşurarea evenimentelor şi demonstrează că nimeni nu poate rămâne la nesfârşit "privitor ca la teatru". Viaţa contemplată se revarsă în biografia privitorului, o inundă, o dislocă, o târăşte la vale.

Daniel, fiul adoptiv a doi soţi spanioli din Santa Cruz, află cu stupoare că Sophie este de fapt sora lui şi că ea a venit în Canare ca să clarifice situaţia moştenirii fabuloase care îi revine ei şi fratelui ei necunoscut. Tot Daniel află apoi că el este de fapt alt Daniel, că nu se află într-o relaţie fraternă cu Sophie, dar că tot are dreptul la moştenire, întrucât provine, într-un fel, din aceeaşi familie. Se trezeşte astfel, peste noapte, milionar şi renunţă la munca de ghid turistic, întrevăzând o posibilă căsătorie cu Sophie. Pe neaşteptate, Lucette se sinucide, aruncându-se în zori de la etajul cinci al hotelului în care locuieşte, iar Daniel trebuie să dea explicaţii la poliţie. Din generozitate, Lucette distrusese însă, cu mult înainte de moarte, un document care l-ar fi putut implica pe Daniel (de altfel, pe nedrept) în istoria morţii ei. Astfel încât, deşi se termină cu o sinucidere, romanul se termină "cu bine".

S-ar fi terminat "cu bine" chiar şi dacă s-ar fi înregistrat în cuprinsul său şi mai multe decese, datorită faptului că este conceput ca o fantezie estivală, ca un joc de-a viaţa, lipsit, în fond, de consecinţe. Sinuciderea însăşi a Lucette-ei ni se înfăţişează ca un element de epică pură, aşa cum ni se înfăţişează căderea de la mare înălţime a unui personaj dintr-un film de desene animate.

Romancierul este un Ariel al propriului său roman. El regizează farse existenţiale care nu ne înspăimântă dându-ne seama că la fel de bine cum a încurcat lucrurile "spiriduşul" le poate şi descurca. Ceva din vocaţia de regizor a lui Fowles se manifestă şi în comportamentul narativ al lui Alexandru Ciorănescu.

Dincolo de toată această construcţie savantă şi frivolă în acelaşi timp, se remarcă exuberanţa stilului în sine. Frazele scurte şi alunecătoare - fâşii de mătase scoase una după alta, cu uşurinţă, dintr-un joben de scamator - îl cuceresc de la început pe cititor şi nu-l plictisesc niciodată. Iată un exemplu ales chiar la întâmplare:

"Cât despre doña Rosa, toată lumea o cunoaşte aici: dacă ar vrea să fie primar, ar reuşi la prima alegere. Pa (tatăl adoptiv al lui Daniel, n.n.) mi-a povestit că a fost o femeie foarte frumoasă, şi că pe vremuri a câştigat titlul de cea mai frumoasă, într-un concurs a cărui întindere teritorială nu mi-a precizat-o. Datorită acestei promovări meritate şi rapide, cariera ei a fost asigurată numaidecât. A fost soţia, apoi văduva unui mare bogătaş, care avusese meritul de a fi în vârstă, şi în felul acesta s-a pomenit în posesia unei averi considerabile."

La fel de antrenante sunt dialogurile, care au traiectoria zig-zag-ată a unei mingi de ping-pong în timpul unui meci dintre doi jucători rapizi. Iată, ca eşantion, un schimb de replici între Daniel şi Lucette:

[Lucette vine la plajă cu un costum de baie mai decent dect în ziua precedentă, n.n.]

"- Erai mai bine îmbrăcată ieri, i-am spus, cu un strop de reproş în glas.

- Cine-i de vină? Cine m-a speriat ieri cu poveştile despre soarele canibal?

- Îmi pare rău! Dumneata care rezişti atât de bine! Îmbrăcată astfel pari mai bătrână.

- Consolează-te uitându-te la celelalte. Acum să-ţi spun drept de ce am ales astăzi un costum, ca să zic aşa, mai serios. Ieri ţi-am promis că am să-ţi fac portretul, şi cred că nu m-aş simţi comodă, dacă te-ai uita la mine. [...]

- Sunt mândru de onoarea pe care mi-o faci, alegându-mă ca model. Dar nu văd legătura între desen şi costumul de baie.

- Nu e greu de înţeles. La Şcoală facem schiţe de nud în toate zilele de lucru, dar nu ne-a trecut prin cap să ne dezbrăcăm noi ca să desenăm".

Avem motive să ne gândim la stilul simplu şi atrăgător al lui Alexandru Ciorănescu cu admiraţie. Şi cu invidie, dacă îl comparăm cu scrisul greoi al multor prozatori români din România. Poate n-ar strica să locuiască şi ei un timp în Insulele Canare. ■

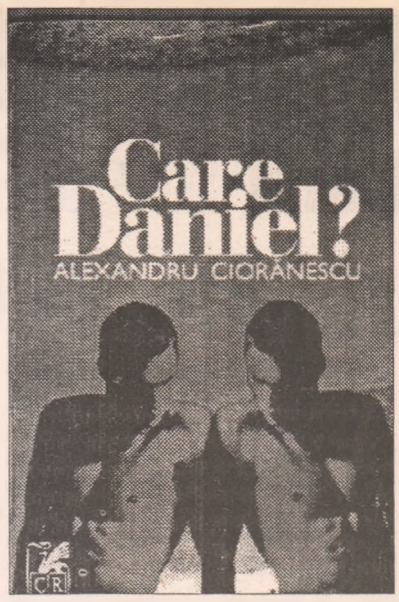

Alexandru Ciorănescu, *Care Daniel?*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1995, 216 p., 2856 lei.

CALENDAR

- 11.I.1878 - s-a născut Zaharia Bârsan (m. 1948)
- 11.I.1920 - s-a născut Al. Cerna Rădulescu (m.1991)
- 11.I.1926 - s-a născut Leonid Dimov (m.1987)
- 11.I.1935 - s-a născut Domiţian Cesereanu
- 11.I.1943 - s-a născut Florin Manolescu
- 11.I.1957 - a murit I.U. Soricu (n. 1882)
- 11.I.1972 - a murit Eugeniu Speranţia (n. 1888)

- 12.I.1866 - a murit Aron Pumnul (n. 1818)
- 12.I.1909 - s-a născut Méliusz József (m. 1995)
- 12.I.1926 - s-a născut Al. Andriescu
- 12.I.1941 - s-a născut Anda Raicu
- 12.I.1983 - a murit Lucian Predescu (n. 1907)

- 13.I.1936 - s-a născut Stepan Tcaciuc
- 13.I.1937 - s-a născut Victor Ernest Maşek
- 13.I.1958 - a murit Dan Botta (n. 1907)

- 14.I.1915 - s-a născut Mihai Isbăşescu
- 14.I.1917 - s-a născut Sofia Arcan (m. 1992)
- 14.I.1917 - s-a născut Ion Roman (m. 1989)
- 14.I.1929 - s-a născut Grigore Botezatu
- 14.I.1931 - s-a născut Vlad Sorianu
- 14.I.1936 - s-a născut Ion Stoica
- 14.I.1982 - a murit Vasile Florescu (n. 1915)

- 15.I.1850 - s-a născut Mihai Eminescu (m. 1889)
- 15.I.1916 - s-a născut Alexandru Robot (m. 1941)
- 15.I.1921 - s-a născut Marin Sîrbulescu (m. 1971)
- 15.I.1933 - s-a născut Elena Linţa
- 15.I.1937 - s-a născut Valeriu Cristea
- 15.I.1994 - a murit Valentin Munteanu (n. 1937)

- 16.I.1936 - a murit Mateiu I. Caragiale (n. 1885)
- 16.I.1942 - s-a născut Aurel-Dragoş Munteanu
- 16.I.1944 - s-a născut Elena Ghirvu Călin

- 17.I.1909 - s-a născut Marcel Avramescu (Jonathan X. Uranus; m. 1984)
- 17.I.1924 - s-a născut Radu Theodoru
- 17.I.1931 - s-a născut Arahám János
- 17.I.1985 - a murit Sorin Titel (n.1935)

- 18.I.1848 - s-a născut Ion Slavici (m. 1925)
- 18.I.1898 - s-a născut F. Brunea Fox (m. 1977)
- 18.I.1943 - s-a născut Dan Rotaru
- 18.I.1943 - s-a născut Doina Sterescu
- 18.I.1948 - s-a născut Gheorghe Ursachi
- 18.I.1963 - a murit Tomcsa Sándor (n.1897)

EDITURA NEMIRA
prezintă
Eros şi magie în Renaştere. 1484
de Ioan Petru Culianu
Colecţia OPERE COMPLETE, 468 pag, 4500 lei

Culianu priveşte magia (...) ca pe o tehnică de obţinere a controlului de sine, capabilă să-i induca magicianului stări de tensiune şi de relaxare, aidoma celor încercate de călugării orientali, care rămân în meditaţie ore în şir recitând o mantra şi ajung printr-o astfel de concentrare la o dispoziţie spirituală senină şi împăcată; fenomenul este asemănător şi cu ceea ce se petrece în timpul practicării tehnicilor yoga. (...) În loc de a fi o tenebroasă abordare a supranaturalului, magia se dezvăluie ca o cale spre fericita armonie naturală.

(Umberto Eco, La cifra e l'immagine, 1988)

O carte erudită şi vie, de o extraordinară şi stranie frumuseţe, în care istoria religiilor luminează istoria ştiinţelor şi a mentalităţilor. O pătrunzătoare cercetare a factorilor care au creat civilizaţia modernă.

CLUBUL CĂRŢII NEMIRA C.P. 26 - 38 BUCUREŞTI

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

MEMORII VENITE DIN HONOLULU

ÎN 1935 volumul lui Ștefan Baciu *Poemele poetului tînăr* a făcut oarecare senzație în viața literară. Poetul avea 15 ani, era licean la Brașov, trimisese placheta sa la un concurs și-a fost premiată de Fundația Culturală Regală. Apoi, după apariția plachetei la cea mai faimoasă editură, a primit și premiul Societății Scriitorilor Români. Poemele, unele fatal reminiscente, cucereau prin modernitatea emoției lirice. Poetul avea poezia în toată ființa sa, citea și scria mult, publicînd, fără alegere, peste tot, cu deosebire în reviste tinere, din provincie, născute din entuziasm și secerate de urgia financiară. Poetul aduna producția risipită pe te miri unde și o publica în volume. Pînă a deveni student, la București, în 1937, mai avea publicate două volume (la Oradea și la Brașov). A devenit student la Drept și Litere dar, se pare, nu și-a luat licența decît la Facultatea de Drept. A intrat, la București, în atmosfera boemei literare tinere, scriind articole, cronici unde apuca și, desigur, statornic, poezie, publicînd, în anii studenției (1937-1941) alte trei plachete. Era infatigabil și peste tot prezent. În 1941 se apropie de grupul de tineri din cercul *Universului literar* încăput sub conducerea mai tînărului amic Victor Popescu, fiul vestitului Stelian Popescu, directorul temut al ziarului *Universul*. Stabilesc o frumoasă confrerie literară, izbutind, în atmosfera patriotismului greoi al războiului, să facă o revistă tinerească, cu colaborări de prestigiu obținute de la scriitori cu renume. Ștefan Baciu redacta aici, evident, pagina "Cîntece noi", debutînd tinere condeie, printre care și pe cel al lui Ștefan Augustin Doinaș. Pentru a se întreține devine, tot în 1941, secretar de redacție la *Gândirea*, dat afară grobian, în 1944, de Crainic pentru că i-a surprins tînărului poet legături cu social-democrații. I-a cunoscut, cu acest prilej, pe marii literați ai vremii (Blaga, Pillat, Voiculescu, Vianu etc.). Apoi, după 23 august 1944, devine redactor la gazeta social-democraților *Libertatea*, scriind cronica dramatică, articole politice, note. Se situase, ca atitudine politică, de partea grupării social-democrate independente (C. Titel-Petrescu, Șerban Voinea), respingînd, odată cu liderii săi, compromisul alianței cu Partidul Comunist. Cum, în 1947, devine ambasador la Berna, Șerban Voinea pune condiția să fie numit, ca atașat de presă, Ștefan Baciu. După peripeții la limita aventurosului, izbutește să plece odată cu ministrul său, la sfîrșitul lui noiembrie 1947, în capitala Elveției. A fost o plecare definitivă pentru că, în 1948, cînd a fost rechemat în țară, preferă să aleagă exilul. Și, acum, începe marea aventură. Vreo zece ani e în Brazilia mare gazetar, apoi devine profesor de limba și literatura portugheză în SUA, la Seattle, apoi în Haway, la Honolulu. Continuă să scrie incontinent, scoțînd, la Honolulu, și o revistă internațională de poezie (*Mele*), traducînd poeți români în spaniolă și latino-americani în germană. În scrisul neistovit al poetului e, negreșit, acum, o disperare a refulării și o fugă de singurătatea care îl apăsa amarnic. Firește că această avalanșă a condeiului mereu în goană (nu numai în lungul exil dar și cît a fost în țară) a iscat fatale denivelări. Am citit cîteva volume ale lui Ștefan Baciu și, deși e evidentă autenticitatea vocii lirice atunci cînd scapă de tutela reminiscentă, aș minți dacă aș spune că m-a cucerit poezia sa. Dar, dincolo de mania poligrafică (pentru un poet, a scris prea mult, deservindu-și opera), Ștefan Baciu a fost un mare animator al poeziei tinere de prin 1935 pînă în 1947, contribuind enorm la stimularea celor ce băteau la porțile lirismului.

Tîrziu, la sfîrșitul anilor șaptezeci, poetul a început să-și scrie memoriile, pe care le-a editat singur, în cîteva sute de exemplare, în 1980. Au parvenit, cîteva, și în țară. Am citit și eu, în anii optzeci, aceste memorii care, acum, în 1995, au fost reeditate de Editura Eminescu. Autorul evocă, cu culoare, copilăria, adolescența brașoveană și tinerețea bucureșteană (cînd a părăsit Bucureștiul și țara n-avea decît 29 de ani). Desigur, pentru un om care n-a trăit, toată viața, decît pentru poezie, literatura e în centrul de interes al cărții. Pagini mișcătoare și de concentrată atenție sînt consacrate Brașovului adolescenței. E o urbe încă patriarhală, în care atmosfera românească de după Unire prinde contur, dar aerul cosmopolit și multinațional se păstrează aevea, conferindu-i specificitate. Tînărul poet a avut norocul rar de a fi avut doi mari profesori: Octav Șuluțiu și Emil Cioran. Nonconformistul Cioran l-a învățat să disprețuiască manualul, în favoarea lecturilor și a liberei cugetări. Au rămas prieteni, văzîndu-se, apoi, la București și, firește, în exil. Șuluțiu, și el devenindu-i prieten, i-a fost nu numai dascăl de franțuzește ci călăuză în ale literaturii. De la Șuluțiu, probabil, a deprins obiceiul de a-și risipi incontinenta-i producție în reviste depărtate din țară. Și-a potolit, astfel, neistovita-i sete de publicare și a contribuit la viețuirea, fie și efemeră, a unor reviste literare. În Bucureștiul studenției s-a împrietenit, desigur, cu poeți și alți tineri literați. Se întîmplă însă că printre aceștia puțini au fost meniți să devină nume însemnate. Ei erau Traian Lalescu (prieten nedespărțit), Ovid Caledoniu, V. Șugariu, Eugen Cealîc, Radu Sterescu, Matei Alexandrescu, Mihail Straje, Teodor Scarlat, Victor Popescu, Mihail Chirnoagă, L. Scoreteanu. Mai importanți au fost Alexandru Paleologu, Laurențiu Fulga, Ion Frunzetti, Costin Murgescu. Toți aceștia, și încă alții, erau cunoscuți în Bucureștiul războiului sub numele de "generația de aur". Le plăcea mult această apelație, dată de cineva cu umor, și, așa, în grup, frecventau restaurantele și cafenelele. Era un grup mult simpatizat în mediile literare (și nu numai!) pentru fronda făcută poeziei patriotarde gen Mircea Dem. Rădulescu. Autorul povestește cu umor cum o dată, seara tîrziu, într-un restaurant, Al. Paleologu (da, chiar bunul nostru confrate conu Alecu Paleologu!) a azvîrlit cu o omletă din zece ouă în pălăria de la cuier a gardistului Nicolae Roșu pentru că era... ignar. Paginile acestea despre Bucureștii războiului, în lumea literară și a gazetăriei, reconstituie, cu farmec, o epocă și o atmosferă specifică. E, aici, o reală contribuție de istorie literară și, chiar, politică. Și e foarte posibil ca unii dintre colegii de generație să se fi pierdut pe drum nu numai din cauza puținătății talentului ci și datorită instalării, din 1948, a totalitarismului. A fost o pleiadă care a fost nimerit denumită "generația pierdută". Dar să nu uităm, cei care au avut cu adevărat har și forță energetică s-au realizat. E însă dreptul autorului să picure pe lespedea generației sale literare o lacrimă de regret.

Simțind bine că memoriile sale ar rămîne neîmplinite numai cu evocarea vieții sale și a generației sale, autorul le-a adăugat alte două secțiuni ("Oameni" și "Microportrete"). Cea de a treia secțiune e consacrată tot minorilor uitați, dar despre care aflăm, aici, uneori pentru prima oară, utile informații despre siluete pierdute în neguri. A doua secțiune, cea mai mare din volum, e constituită din portrete, unele notabile și știind să le surprindă aerul personalității, despre Vianu, Crainic, Aron Cotruș, Eftimiu, Eugen Jebeleanu, Ion Iancovescu, Cioran ca profesor, Const. Titel-Petrescu, Ion Pas, Șuluțiu, Domnița Gherghinescu-Vania, Minulescu, Ion Chinezu, Radu Gyr, Anișoara Odeanu, Eugen Relgis, Grigore Cugler-Apunake. Chiar dacă uneori informația e redundantă (și asta e supărător), aceste portrete evocatoare au farmec și se citesc cu plăcere. Marele actor care a fost Iancovescu, mai lucid decît destui oameni politici ai vremii, nu punea deloc temei pe speranța debarcării, la noi, a anglo-americanilor, rostind, premonitoriu, în nopți tîrzii, încă din 1943, amenințarea "Măi, Baciule, să știi că neam curățat! Vine tăvălugul! N-o să mai avem nici măcar pe unde scoate cămașa". Și rușii (ei erau "tăvălugul") au chiar venit, năruind speranța în sosirea și a anglo-americanilor în care unii investeau încredere încă în 1946-1947. Bună e evocarea figurii grobiene, discreționare a lui Crainic, cea pitoresc-protocolară a lui Cotruș, a lui Șuluțiu, a Domniței Gherghinescu-Vania, a lui Eftimiu. Crede, de pildă, poate cu exagerare oarecare, că din opera lui Eftimiu rămîne o antologie de 100-150 pagini de poezie (e enorm!), două-trei piese de teatru (e prea generos) și (aici are dreptate) probabil, în întregime, memorialistica. Ștefan Baciu e bun cu Radu Gyr, deplîngînd că din 1935 pînă în 1944 e probabil că n-a stat în libertate decît cîțiva ani, fiind mereu arestat și întemnițat. Dar e o pedeapsă care i se cuvenea pentru că un poet amestecat, pînă peste cap, în politica legionară militantă (căreia i-a creat și imnul) e dizgrațios și nelalocul lui. E, în această opțiune nepotrivită, un risc asumat care, adesea, se plătește greu. Nu numai cu pierderea libertății dar și cu compromiterea unor porțiuni din operă.

Praful de pe tobă, memoriile lui Ștefan Baciu (pe care le parcurg acum a doua oară, după ce le-am auzit citite și la "Europa liberă") merită să fie citite. ■

Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*. Editura Eminescu, 1995

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Repere

ÎNTRE primele texte românești, din secolul al XVI-lea, multe sînt acte juridice - de vînzare, de cumpărare, de moștenire. Una din particularitățile lor este faptul că reflectă modul tradițional de a indica poziția și limitele unei proprietăți prin repere de genul: "pi la moara lu Dobrin, pe după gruiul casălor, pîn gura casălor, în zos, (...), la teiul cel mare, deasupra de hălăsteu, fața în zos pe la cer, pe de deal de varniță..." (zapis de cumpărare, Gorj, 25 august 1575, în *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, 1979).

Mi se pare amuzant faptul că, uneori, modul actual de indicare a adreselor amintește de tradiția populară; toponimia oficială și cea populară coexistă, ca sisteme concurente. Desele schimbări în denumirile de străzi și de piețe sînt contrabalansate parțial de recursul vorbitorilor la repere mai concrete. Anunțurile micii publicități, de pildă, folosesc, alături de indicarea unei localizări prin stradă și număr, multe repere "de peisaj". E drept că sistemului tradițional i s-a opus în ultimele decenii unul teribil de complicat. Adresa unui apartament de bloc e o formulă lungă și încîlcită (stradă, număr, număr de bloc, cu numere adesea fracționare, uneori combinate cu litere, scară, etaj, apartament, sector, cod). Mica publicitate oferă însă repere mai accesibile înțelegerii umane: "Bdul Unirii, *Fîntîni* " ("România liberă" = RL 4.1. 1996); "Unirii (*fîntîna mare*)" (RL 3.04.1995, 14); "*Fîntîna Mare*, 4 camere"; "Centrul Civic, *Fîntîna centrală*" (RL 4.1.1996). Dincolo de schimbările numelor de străzi, renaște mereu o toponimie populară; tendința de a scrie cu majusculă inițială numele reperelor "neoficiale" atestă importanța acestora în sistemul de orientare al vorbitorilor.

În anunțuri pătrund chiar denumirile populare, poreclele glumețe ale unor monumente sau clădiri; vorbitorii le presupun general cunoscute: "vilă 5 camere (...), 1 Mai - *Ciuperca*" (RL 4.1.1996). "Ciuperca" din text reprezintă porecla, motivată prin formă, a unei clădiri din piața bucureșteană "1 Mai"; în anunțul citat denumirea este extinsă și asupra pieții (solicitat pentru o lămurire toponimică, autorul anunțului a repetat același reper, fără a încerca să-și reformuleze indicația prin apel la toponimia oficială: "la Ciupercă, la piața Ciuperca...").

Nu se poate însă spune că denumirile oficiale sînt totdeauna neglijate de cultura populară modernă; uneori sînt preluate creator, chiar cu funcția de a introduce conotații valorizante: "Între doi regi, Carol - Ferdinand, 3 camere, terasă" (RL 1995). ■

Consideraţii asupra lui E. Lovinescu

INTRĂ în compoziţia personalităţii lui E. Lovinescu o mixtură de orgoliu şi umilinţă. Orgoliul este evident. Criticul e mereu lăuntric încordat, aţintit asupră-şi, gata a-şi analiza şi caracteriza etapele evoluţiei, a-şi formula ţelurile şi a-şi degaja semnificaţia în contextul istoric. Îşi ia distanţe faţă de sine, pentru a se trata în personaj (autor obiectivat al propriului discurs). Postura sa ar putea fi ilustrată prin imaginea unei clepsidre în care nisipul se prefiră, obsesiv, din cupa subiectivităţii în cea a obiectivităţii şi înapoi. Tendinţa spre impersonalitate constituie un indice al unei înalte autoconştiinţe. Dar umilinţa? E cea a căutării şi susţinerii devotate a talentelor. O formulă tulburătoare a deschiderii către lume şi a sacrificiului. Scepticismul, torpoarea "oblomoviană", acel torturant simţămînt al ciocnirii de "zidul implacabil al nimicniciei universale" sînt eroic corectate de atenţia îndreptată asupra "celor ce vin", nedrămuită veghe asupra destinelor lor de creatori şi fiinţe omeneşti. Notează, pe bună dreptate, Tudor Vianu: "bucuria noastră a fost cu atît mai mare, cu cît aflam pe critic nu numai în acţiunea lui de a cumpăni, dar şi în aceea de a se subordona şi de a sluji". Vedem aci un soi de religiozitate în veşmînt laic. Un ritual al slujirii aproapelui, similar cu cel al suveranului pontif care spală picioarele celor mai umili dintre semeni. G. Călinescu n-a făcut aşa ceva. Într-o anume măsură doar Titu Maiorescu.

SE POATE vorbi de un mesianism al autorului *Paşilor pe nisip*. Un mesianism multiplicat în inombrabilele experienţe cu feluriţi oameni de litere ori doar cu bieţi veleitari şi nemiloşi cronofagi, dar fără a-şi pierde din vedere axa, acea magnifică aşteptare a "marelui izolat". Oare cum şi-l imagina? Oare ce incandescenţe transfiguratoare şi exigenţe ultime îndrepta spre izbăvitoarea lui figură? Nu putem şti. Nu l-au mulţumit pe deplin nici Ion Barbu, nici Rebreanu, nici Hortensia. Aştepta mai mult. O pornire transcendentă i-a dictat cunoscutele linii ce răspund în moarte, ca într-o finală şansă de mîntuire a supremului vis: "Timpul fîşie. Viaţa trece... Marele izolat n-a venit încă şi poate nu va veni niciodată... dar şi aşteptarea le dă dreptul celor două mîini de a se încrucişa, cînd le va sosi timpul, creştineşte, pe piept, pentru că s-au trudit pentru alţii din credinţă într-un ideal". Relativistul melancolic şi raţionalistul amar îşi modelează glasul a rugăciune: "Drept aceea, trimite-i, Doamne, pe mult aşteptatul Crainic izbăvitor, care desleagă pe om de cazna lui şi sloboade-l pe robul tău E. Lovinescu. Amin".

E. LOVINESCU : antioportunistul prin excelenţă. "Păcatul său suprem, în climatul ideal al conformismului, a fost stăpînirea unui caracter nedeprins cu tranzacţiile", remarcă Şerban Cioculescu. De unde efigia lui antibalcanică, *ergo* europeană. De unde rezerva lui funciară faţă de Caragiale şi cultul, exprimat pe plan romanesc, deci în modalitatea de maximă sensibilitate, pentru Eminescu. De unde suspiciunea lui, poate uneori exagerată, faţă de figura ce i se părea sofistică - sau pur şi simplu demagogică a "sufletului naţional", de la Pârvan la gîndirişti şi trăiriişti. Bănuieşte în atari manifestări exaltate premisele unor "tranzacţii" posibile şi nu se poate spune că se înşeală totdeauna. Presimte, adulmecă în aerul tensionat al deceniului patru acel monstru patetic şi intolerant al nemăsurii care va lua în stăpînire cetatea, batjocorind-o, inclusiv în numele mitului etnic, în prelunga durată a totalitarismului. Dacă putem regreta că n-a fost mai receptiv faţă de Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, C. Noica, Petre Pandrea etc., îi înţelegem logica. Respingînd "misticismul", perceput ca o "boală spirituală care a cuprins o generaţie întreagă cu grave repercuţii sociale", a respins acea materie fluidă şi opacă din care s-a împletit deopotrivă peisajul celest al norilor şi fumul rugurilor, cu înţepătoare mirosuri de cărţi şi trupuri nimicite de-a valma.

AUTORITATEA lui E. Lovinescu ni se înfăţişează întemeiată pe neajungeri, pe goluri de "carieră". Nici profesor universitar, nici academician, nici om politic (cu toate că a formulat ideologia liberalismului autohton), a putut împărtăşi exclusiv "fericirea de a nu fi ajuns, de jos, de ispita vulgară a recompenselor, fiind astfel liber să planeze mereu liniştit în aerul tare al dezinteresării" (Vladimir Streinu). Ceea ce e un mod eufemistic de-a numi sacrificiul. Căci "dezinteresarea" sa a fost plătită, "planarea" sa în înalturi a fost însoţită de umbra schingiuită, tîrîndu-se peste toate neregularităţile solului ce-o sfîşie. De ce să-l idealizăm? Sacrificiul rămîne sacrificiu, chiar într-o posibilă viziune mitologică. Drept care nu acordăm următoarelor cuvinte ale autorului *Paginilor de critică literară* decît rolul unui exerciţiu de stilistică a complezenţei: "Stăruind în ideea unui fond ascuns de suferinţă, mă tem că privim o făptură neobişnuită cu ochii noştri obişnuiţi, îi atribuim ambiţiile noastre omeneşti; îi pătăm destinul curat cu durerile noastre". Dimpotrivă! Socotim că-i putem înţelege destinul doar supunîndu-l măsurilor general umane, confruntîndu-l, fără pudibonderie şi fără o excesivă lumină care să estompeze contururile realităţii, cu noi înşine. Umanizîndu-l. Sacrificiul e un semn expiator al fiecăruia şi al tuturor, o divină acoladă care leagă individul de omenire. Numai realizîndu-i sacrificiul, îl putem simţi pe mentorul Sburătorului cu adevărat pilduitor pentru noi, "contemporanul nostru".

CHIPUL tutelar al lui E. Lovinescu ne confirmă gîndul că orice autoritate reală are un temei sacrificial. Masca sa în care au împietrit un dramatism asumat, o continuă suferinţă domptată, alcătuieşte - ne dăm seama tot mai bine - un etalon pentru autenticii săi continuatori. Nu dăm exemplele care se află, de altfel, foarte la îndemînă. Aproape fără excepţie, aceşti continuatori au urmat un periplu de viaţă dificil, în mai multe rînduri au fost victimizaţi de interdicţie, prigoană, temniţă, exil. N-a fost uşor pentru ei (nu este încă) a corecta, cum am spune în termeni lovinescieni, "echilibrul negativităţii dintre merit şi recunoaştere". Marca lor o formează o doză de inadaptare, în virtutea idealului valorii şi al constanţei de caracter. În orice caz, nu în rîndul ariviştilor, aranjorilor, conjuncturalilor sînt de căutat actualii lovinescieni. Falsul lor moral nu face decît să sublinieze autenticitatea, s-o legitimeze prin contrast.

INDISCUTABIL, E. Lovinescu suferea de un complex al identităţii. Înaintea altora, îşi blama "orgoliul", "prezumţia", aşadar natura egocentrică, pe portativul mărturiei la persoana a treia, parafată de Anonymus Notarius: "Din incapacitatea expansiunii cordiale, a dăruirii de sine, n-a trezit, probabil, simpatia noilor săi camarazi literari chiar de la început, adică la vîrsta tovărăşiilor entuziaste ce leagă pe viaţă. Ruşinată însă de a se arăta sub forma ei adevărată, tinereţea lui a continuat, ca şi în copilărie, să ia masca prezumţiei, a orgoliului şi chiar a dispreţului". Dar această "incapacitate de expansiune" s-a compensat în adînc. Nu numai, aşa cum am amintit mai sus, prin apostolatul cenaclului deschis, practic, oricui, precum o eclezie, dar şi prin modalitatea criticii înseşi, bizuite pe intuiţie, pe "o creaţiune venită din regiunea muzicii interioare", ce îngăduie comunicarea intimă a eului critic cu obiectul interesului său. E o critică a incursiunii în obiect, a dăruirii subiectului în beneficiul obiectului, spre a împlini nota de singularitate a acestuia. Sau în termenii lui Bergson, a cărui sugestie pluteşte nu o dată în textele "impresioniste" ale lui E. Lovinescu: "În acest caz numim intuiţie *simpatia* prin care cineva se transportă în interiorul unui obiect pentru a coincide cu ceea ce este în el unic şi prin urmare inexprimabil". Pe de altă parte, generozitatea criticului de care el însuşi se îndoia pe cît de profund pe atît de nedrept, poate fi probată şi prin propria sa experienţă literară, pe care a "reciclat-o" pentru a se pune în slujba celei de-a zecea Muze: "nu poate fi judecător de poezie cel ce n-a avut în tinereţea lui o experienţă poetică, cel ce n-are şi o sensibilitate estetică şi o iniţiere tehnică; un critic nu e adevărat critic, dacă el însuşi nu are o expresie personală, adică nu are talent". E ca şi cum un farmacist care concepe produse noi ar avea lealitatea de-a încerca mai întîi efectul unor asemenea preparate pe propriul său organism.

ASTFEL cum Corot vedea, la un moment dat, în natură, pînze de Corot, E. Lovinescu ajunge a întrezări în Iorga şi chiar în Taine nu altceva decît... impresionişti. E o percepţie creatoare, deci fantast-expiatoare, aplicată unor critici dintr-o altă clasă.

UN CORB al "noutăţii" forţate poposeşte, din cînd în cînd, pe coloana masivă de cărţi semnate de E. Lovinescu, spre a striga, în felul său, *Nevermore*. Adică spre a proclama caracterul lor "depăşit", caduc. Trecerea lor fără nădejde în zona moartă a istoriei... N-am putea contesta, fireşte, evoluţia disciplinei, care face ca impresionismul lui Anatole France şi Jules Lemaître să nu mai fie cu strictete cel al patronului Sburătorului, iar modalitatea acestuia să difere vădit de modalităţile criticilor noştri postbelici. Cu toate că mai

mult decît un strălucitor fir lovinescian străbate în scriitura celor mai însemnaţi critici actuali, ei oglindesc, neîndoios, chipul unei alte epoci. Nimic nu se repetă întocmai, totul se transformă. Dar în pofida tuturor îmbogăţirilor şi reconfigurărilor, critica estetică, aceea care presupune, ca nucleu al său, aplicarea imediată, emoţională, la operă şi jocul neconstrîns al comentariului calificat de talent, precum o vioară mînuită într-un fel individual de către fiecare virtuoz, rămîne o cale fundamentală a comentariului închinat literaturii. Metodologiile pozitiviste o pot ajuta, dacă sînt utilizate cu degajarea inteligenţei, însă în nici un caz n-o pot anula. În fond, e vorba de două tipuri de comentariu. Unul estetic, primordial, altul scientizant, secund. Cel din urmă fiind cucerit, după cum explică Alexandru George în cartea sa despre E. Lovinescu, mai mult de ideea de "interpretare" decît de ideea de intuiţie. "Ştiinţificii" n-au încredere în creaţie, drept care o atacă pe căile unor "metode", ce fie relevă aspectele ei neesenţiale, formalizabile, fie se îndepărtează de imanenţa ei, urmărind altceva. Ca şi cum într-o mină de marmură cineva s-ar strădui să descopere cărbune. Polaritatea nu e nouă. "Genetiştii", "comparatiştii", "izvoriştii" l-au asaltat pe E. Lovinescu încă în timpul vieţii sale. Bunăoară D. Caracostea, ale cărui merite nu dorim a le nega, însă care întruchipează cu pregnanţă tocmai tipul opus lui E. Lovinescu şi Şcolii interbelice care a purces din îndrumarea acestuia. Azi lucrurile se repetă şi e de presupus că dicotomia intuiţie-"interpretare" se va repeta şi în viitor. În genere, structura ştiinţifică proliferează în mediul unei frigidităţi faţă de artă, al unei inadecvări. Nu trebuie să vedem neapărat în osîndirea "impresionismului", a "eseului", a "foiletonului", în proclamarea desuetudinii formulei "literare" a comentariului expresia unei decantări "superioare", a unui "progres". Mai curînd e vorba de recurenţa unui conflict tipologic, în planul căruia accentul cade cînd pe un factor, cînd pe altul. Reprezentînd nervura vitală a criticii, vasul principal ce o alimentează cu sînge, critica estetică nu credem că ar putea dispărea. Metamorfozele ei sînt, desigur, impredictibile precum cele ale fenomenului literar îndeobşte, dar, în măsura în care consimţim la perenitatea artei, putem prognoza şi vitalitatea comentariului său specific.

Gheorghe Grigurcu

- continuare în pag. 8-9 -

Consideraţi

- urmare din pag. 7 -

SE CUVINE a vedea în modalitatea critică a lui E. Lovinescu nu altceva decît o salvgardare a imanenţei literaturii. Cît de aberantă este nesocotirea acestei imanenţe, ce se prelinge firesc şi în substanţa exegezei, sînge din sîngele literar, ne putem da seama din tendinţa de a-i substitui abstracţiuni. De a excomunica literatura, care alcătuieşte, totuşi, raţiunea şi materia palpabilă a "cercetării" ori a "ideologiei" literare, indiferent de ramificaţiile, programele, instrumentele lor. Un prototip: Paul van Tieghem, care declara că, *hélas*, "cuvîntul comparat trebuie golit de orice valoare estetică şi trebuie să primească o valoare istorică". Ca şi cum unui geolog i-ar fi ruşine că se ocupă de roci, iar unui entomolog că se ocupă de insecte.

ODATĂ pentru totdeauna, ca să zicem aşa, E. Lovinescu a exorcizat, pe sol autohton, spaima de literatură a criticii literare, prin scrisul său atît de dăruit sub raport expresiv, păstrînd acea transparenţă a obscurităţii muzicale, acea imagistică ce girează înţelegerea somptuos intuitivă a obiectului literar, evocarea lui în lumea sensibilă a criticului. Ne-a arătat că o disociere între critică şi literatură nu e mai imposibilă decît cea a chipului răsfrînt în oglindă de chipul aievea. Totodată şi-a susţinut încredinţarea prin ideile corespunzătoare scriiturii sale, prin pertinenţa cuvîntului său teoretic: "această critică nu întrebuinţează caracterizări, definiţii şi sentinţe, ci, asimilîndu-şi atmosfera scriitorului, caută să recreeze sintetic, pentru a produce în conştiinţa cititorului intuiţia, nu cunoaşterea noţională". E. Lovinescu a fost nu numai un mare practician, ci şi un teoretician al criticii ce şi-a configurat teoria din propriile-i figuri şi forme, ca un impresionant mulaj al acesteia. Pentru el critica n-a fost decît, aşa cum s-a rostit mai tîrziu Serge Doubrovsky, "o ramură particulară a literaturii, care are literatura drept subiect".

INCONTESTABIL, mentorul Sburătorului a fost un solitar. Orice inadaptabil e un solitar, iar inadaptabilitatea lui E. Lovinescu, mărturisită şi dovedită de întregul său traiect biografic, e în afara discuţiei. Dar întrucît, după cum afirma Valéry, "un om singur e întotdeauna în proastă companie", singurătatea sa s-a ascuns sub masca sociabilităţii. Criticul a manifestat o anume cochetărie mondenă ce-i uşura sarcina pedagogică (cenaclul nonstop), îi pigmenta agreabil apostolatul. Modul şi maniera (manierele) de contact cu lumea pe care le-a cultivat au fost cele ale salonului francez. Înconjurat de autori de toată mîna, ca şi de simpli figuranţi pitoreşti ai spectacolului literar, lua, în raport cu ei, distanţa igienică a conştiinţei propriei superiorităţi, însă fără vreo turnură pragmatică, ci "gratuită", transpersonală. În loc de a genera toxine, izolarea inaparentă ducea astfel la o limpezime de cristal, la o detaşare a judecăţii vecină cu contemplaţia: "Calitatea însăşi a orgoliului şi a conştiinţei de sine l-a împiedicat de la început de la lunecarea în nemulţumire şi invidie, ridicîndu-l deasupra obiectului, într-un sentiment de egalitate şi chiar de superioritate, şi îngăduindu-i să judece operele şi oamenii dincolo de raporturi personale" (Anonymus Notarius). Singurătatea lui E. Lovinescu ni se înfăţişează transparentă precum un acvarium, în cuprinsul căruia ne delectează privirea unduirea peştilor multicolori, profitînd de ospitalitatea lui imperturbabilă, ideală.

"T. MAIORESCU n-a fost un cugetător original; meritul lui nu trebuie căutat în noutatea gîndirii, în inventivitatea ipotezei sau în arhitectonica unui sistem, ci în adaptarea unor principii estetice de mult verificate în cultura apuseană la împrejurările vieţii noastre culturale (...). Situaţia din acea vreme era însă atît de înapoiată şi de haotică, bîntuită fiind şi de febra crizei de creştere ce produce senzaţii euforice, încît aplicarea celor cîteva principii elementare ale lui T. Maiorescu în cadrele literaturii române, a apărut o acţiune revoluţionară şi chiar antinaţională şi a fost primită cu o înverşunare nepotolită timp de mai multe decenii; numai încetul cu încetul ea s-a limpezit ca singura linie posibilă de evoluţie a culturii noastre în prelungirea liniei tuturor celorlalte culturi; rezerva şi chiar ostilitatea cu care o întîmpină generaţia de tot tînără nu se datoreşte lipsei ei de soliditate şi de siguranţă ci noii crize de creştere, prin care trecem în chip atît de îmbucurător din alte puncte de vedere...". În aceste cuvinte ale lui E. Lovinescu cu privire la marele său înaintaş, desluşim, curios dar şi emoţionant, unele din obiecţiile ce i s-au adus (i se aduc) lui însuşi: lipsa de "profunzime" şi de "originalitate", elementaritatea, inactualitatea. Un mai tînăr confrate, apreciindu-mi "lovinescianismul", mai exact taxîndu-mă drept ultimul mohican al "autonomiei estheticului", se întreba, excedat, ce "mare brînză" reprezintă esteticul. N-am putea nega, Doamne, constelaţia axiologică ce intră în ţesătura mai mult sau mai puţin inextricabilă a operelor de artă fără a risca mărginirea fanatismului, dar mărturisim a nu înţelege de ce i se reproşează acesteia, cu ciudă, tocmai specificul, structurarea în unicat a valorilor evident plurale. E ca şi cum am cerceta fiecare din astrele Ursei Mari sau ale Andromedei, dar n-am recunoaşte desenul ansamblurilor siderale. Poate că E. Lovinescu e atît de important azi tocmai pentru "schematismul", "linearitatea", "simplitatea" sa. Sau, mai bine zis, pentru ceea ce poate părea astfel, indispunîndu-le, unor spirite insuflate de barocul inovaţiei stufoase (căci există şi un baroc al ideilor şi metodelor). Pînă la un punct, istoria se repetă. Şi E. Lovinescu a avut parte, ca şi corifeul Junimii, de o rezistenţă caracterizată de o "înverşunare nepotolită". O opoziţie ce s-a prelungit şi postum, în vremea "înapoiată" şi "haotică" fără seamăn care a fost proletcultismul, opoziţie care, sub formule "distinse" şi condescendente, s-a per-

petuat prin refuzul din parte "metodologilor" şi "ideologilor", ga a-i recunoaşte autorului *Memoriilor* grabă şi cu o vădită mefienţă, un simpl "rol istoric", adică o ipostază prăfuit muzeală. Pentru a nu mai insista asup contrafacerii lovinescianismului, ofer pe piaţă sub forma unui produs neutr lizat, fad, sub eticheta cinică "apolitismului"... Îi putem aplica l E. Lovinescu propriile lui vorbe, iară referitoare la T. Maiorescu şi iarăşi pr fetice: "Cu toată «inactualitatea» l proclamată de generaţia nouă, faptul a vedea întreaga critică rămasă totuşi p linia trasă de Maiorescu ca demarcaţ între diferitele domenii ale activităţ omeneşti, constituie desigur o bucur pentru cei de la locul de veghe - de niciodată prezenţa bătrînului n-ar fi fo mai binefăcătoare decît azi". Întrucît, ciuda diversităţii luxuriante a opiniil literare din preajma noastră, se cuvine constata, ca direcţie generală a înaintare a criticii, primatul esteticul cu toate adaosurile de perspective preciziunile terminologice aduse metodologiile folosite în chip rez nabil. Ideea maiorescian-lovinescian se află încă "la postul de comandă".

SCRIA E. Lovinescu: "Pr caracterul ei militant, ori activitate critică este exp la vicisitudini în nici o legătură cu v loarea ei obiectivă; prin circumsta exterioare, streine, întîmplăto are, ti purile şi oamenii o comprimă sau dilată". "Esteţii" tendenţi şi de *Literatorul*, bunăoară, au c nprim concepţia lovinesciană, mai act sp au mutilat-o pentru a o lipsi d eficie în prezent. "Lovinescianism l" lo unul estropiat. Frustrîndu-l în sne nele unei "atitudini n litant bărbăteşti", l-au transform într- serv al oportunismului lor inc ntestab I-au pecetluit gura, i-au legat br cer servicii, în schimbul u ei rec noaşteri pur formale. Este ceasta nouă, insolită, etapă a negării E. Lovinescu. Ea se încadrează, re vant, în peisajul anamorfotic momentului postdecembrist. Răspun acelei tendinţe de combinare eterocl şi repulsivă, de asociere promiscuă colcăitoare a unor factori ce păreau nu avea nici un fel de afinităţi ori ch a se respinge. Viermuiala elicte totalitarismelor, dispuse a fratern prin sfidarea unor antagonisme d viaţă alcătuiesc un fundal propice u asemenea fenomen monstruos. această zonă a pierzaniei, bizare grefelor n-ar mai trebui să ne surprin Aşa cum printr-o chirurgie politic fost încercat "socialismul" cu umană, printr-o chirurgie estetică experimentează "lovinescianismul" faţă inumană. Un lovinescian dereglat, aidoma unui Golem imp sionat a dărîma însuşi spiritul critic.

asupra lui E. Lovinescu

OARE "misticii" şi "mistagogii" cu care s-a războit E. Lovinescu mai există la de faţă? Avem impresia că da, amorfozaţi asemeni unor viruşi oiţi a rezista împotriva noilor oace terapeutice, sub chipul mistir şi mistagogilor "esteticului pur", ios. Sînt vameşii şi fariseii credinţei stetic. Cei ce încearcă a distruge atul lovinescian din interior, prin ificare, preferînd o atare operaţie dioasă unei înfruntări faţişe. sigur, pericolul e mai mare. rtunile" au părăsit iarăşi "peştera lor că", dar de data aceasta acţiunea lor petrece în microstructuri. E o ofenă tăcută, fără precedent, o alienare o terifiantă discreţie. Aparenţele obării sînt păstrate şi chiar consoli-. De aceea şi relativa puţinătate a cţiilor de apărare. Dacă, înţelegînd mejdia, unii confraţi au adoptat o iţie defensivă, alţii, ca şi odinioară, vor să pornească la luptă, "sub înt că în mahalaua lor nu s-au auzit cărcături de armă". Următoarea conare lovinesciană e de-o prospeţime ă: "spiritele critice mai legătoare de rosturile lor ideale ar fi uit să se organizeze de mult pe un nt comun împotriva adversarului ce arăta la orizont mai ameninţător cît gherismul, sămănătorismul ori poranismul. N-au înţeles totuşi mejdia în realitatea ei şi n-au luptat cît incidental".

EXISTĂ observaţii critice care cresc cu timpul precum literele săpate cîndva scoarţa copacilor. Astfel ni se ăţişează următoarea însemnare a lui rgil Ierunca, aşternută la două cenii de la moartea predecesorului: -a vorbit mai totdeauna despre E. Lonescu ca despre un posedat de litera- are, din turnul său de fildeş, n-a eles să coboare, - aşa cum afirmau versarii săi - nici măcar atunci cînd litătile naţionale se aflau ameninţate. , nimic nu este mai fals decît de-a e din E. Lovinescu un estet străin şi trăinat de nefericirile care au lovit riodic ţara".

NE-AM permis a propune mai sus analogia dintre smerita slujire a talentelor către E. Lovinescu şi spălarea apostolică a picioarelor celor săraci. eeaşi umilinţă simbolică, deşi cu un iect diferit. O umilinţă ce presupune ă o acoperire în valoare personală, în liditatea unei credinţe pe care o ruchipează cel ce se umileşte ritua- Avînd alibiul unei atari valori şi al ei credinţe inebranlabile, nu contează litatea celor de care te ocupi. Sau m spune Remy de Gourmont: entru a fi un bun critic, trebuie într-evăr să posezi o personalitate puternică; trebuie să ştii să te impui, şi, pentru aceasta, să contezi nu pe alegerea subiectelor, ci pe valoarea propriului tău spirit. În artă, subiectul are puţină importanţă, cel puţin, el nu e decît una din părţile artei; subiectul nu are mai multă importanţă nici în critică: subiectul nu e decît un pretext".

RELAŢIA lui E. Lovinescu cu G. Călinescu: o sursă continuă de contrarietăţi, inclusiv în posteritatea celor doi "mari". Pentru noi, este tot mai evidentă diferenţierea lor. Pe cînd autorul *Bietului Ioanide* strălucea solar printr-o creaţie ce se înnora temperamental, nescutită de "deviaţiile dictate de impulsiuni afective", cu "coardele autorităţii" plesnindu-i "sub degete", spre a folosi chiar caracterizările lovinesciene, autorul *Memoriilor* îşi ordona pasiunea estetică într-o acţiune mai coerentă, disciplinată, vegheată de consecvenţă şi abnegaţie. Despre ethosul lui E. Lovinescu se poate vorbi aprobator, despre cel al lui G. Călinescu (şi) reprobator. De reţinut preţuirea, mai mult: admiraţia pe care patronul Sburătorului a manifestat-o faţă de mai tînărul său emul. Cu toate rezervele ce le făcea *Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent*, avem mărturii mişcătoare că-l socotea, ca talent, mai presus de sine. Ceea ce e, poate, încă un semn de inadaptare, de timiditate, însă, cert, o dovadă a probităţii ce depăşea cadrele gotismului manifestat în creaţie. E. Lovinescu nu pregeta a se p... , prin ... în abisul îndoielii de sine. D... tocmai această şovăială îi pecetluieşte superioritatea morală. Nu ni-l imaginăm pe Divinul declarîndu-se mai prejos de cineva... Autodiminuîndu-se, anxios, mereu stăpînit de candoarea dubiului, măsurîndu-se prin optica prezumată a viitorului, E. Lovinescu se arată capabil, iată, de un alt gest sacrificial. Nu evită sumisiunea faţă de un excepţional urmaş. Înţelege a se supune examenului public, a suporta, plin de bună-credinţă, verdictul istoriei. Ceea ce rezultă şi din următorul pasaj dedicat operei de căpetenie a "rivalului" său: "În *Istoria literaturii române*, expresie originală a unei personalităţi puternice dar inegală şi pitorească, se poate găsi (...) aproape orice: pagini admirabile de vervă pamfletară, portrete colorate şi caricate, flexibilitate ideativă, pasagii descriptive de romancier, asociaţii personale de idei şi de fapte, dar mult mai puţină cumpănire în judecată şi simţ al răspunderii, care nu pot ţîşni decît din convingerea că criticul îşi acoperă cu propria-i persoană părerile şi că adevăratul examen în faţa opiniei publice nu-l dau scriitorii judecaţi, ci el". Din păcate, G. Călinescu a încălcat tot mai frecvent asemenea norme de aur. În timpul regimului comunist, a acoperit "cu propria-i persoană" tezele oficiale şi, îmbrăţişînd scriitori şi scrieri de foarte îndoielnică valoare, a părut să uite că el însuşi dă "examenul". Rezultatul? Marele G. Călinescu a rămas el însuşi, dar şi...mai puţin decît atît.

NI SE POATE răspunde: dar şi G. Călinescu a suferit, şi el întrupează un moment "sacrificial" ca victimă a cîrmuirii comuniste. Cum să-l opunem lui E. Lovinescu? Simplu. E. Lovinescu a suportat, în viaţă şi după moarte, consecinţele unei statornicii, pe cînd Divinul a suferit urmările inconsecvenţei sale (Thomas Mann: "nu eşti înclinat să-i spui *poveretto* cuiva care suferă pentru a-i dezonora pe alţii"). Dorindu-se un factor important al regimului totalitar (modelele nesăbuitei sale ambiţii erau Sadoveanu şi Parhon), s-a văzut în impasul avansării, pe un drum ce reprezenta, din capul locului, o abjurare. Partidul uzurpator, pe ale cărui favoruri a mizat încă din 1944, cînd făcea apologia lui Stalin, cînd îmbina nonşalant persiflarea partidelor istorice cu colportarea funestelor teze ale lui Andrei Alexandrovici Jdanov, nu l-a "înţeles" şi nu i-a "apreciat" suficient meritele. Mai bine spus, nu l-a "iubit" conform aşteptărilor. Autorul lui *Şun* a avut o conştiinţă de *mal-aimé*, în tovărăşia altor slujitori decepţionaţi ai realismului socialist, de la Maria Banuş şi Nina Cassian la Paul Georgescu şi Ov. S. Crohmălniceanu. Iată categoria în care s-a înscris Divinul! Această lipsă de încredere şi afecţiune partinică a fost marea sa durere. Scos de la catedră, împiedicat a-şi tipări cărţile şi chiar a călători peste hotare pentru a-şi îngriji sănătatea, a putut rumina, neîndoios, tema ingratitudinii unei puteri corupte, căreia s-a silit a-i închiria pana în condiţii ce le nădăjduia avantajoase. Geniul său condus de vanitate s-a pomenit în postura de personaj naiv de fabulă. Între soarta sa şi cea a lui E. Lovinescu există o deosebire considerabilă. Oricît îi admirăm pe amîndoi, nu putem a nu-l prefera, ca model, pe cel a cărui soartă a ilustrat sacrificiul real, ca sursă a autorităţii.

CÎT DE DEPARTE de balcanism: la antipodul balcanismului, s-a aşezat E. Lovinescu, reiese din oroarea sa faţă de orice echivoc, descumpănire, turbulenţă. Nu e o poză, o afectare sau un calcul meschin, ci reacţia unei firi drepte. O "rădăcină a psihologiei" congenitale. Scrupuloasa "orînduială a vieţii", de factură burgheză, pe care şi-o asumă de timpuriu alcătuieşte şi ea o delimitare morală de mediul amoralităţii şi pitorescului, înfloritor împrejur: "deşi lipsit de viziunea unui viitor mai depărtat, fără instinctul agonisirii, dar şi incapabil de a trăi sub ameninţarea zilei de mîine, şi-a «acoperit» lucrul său, pentru a ne exprima în limba cronicarului" (*Anonymus Notarius*). Sau în tipar apoftegmatic: "Actul cererii i s-a părut întotdeauna că include pe cel al umilinţei; sărăcia a considerat-o ca o mare nenorocire, dar de belşug s-a lipsit voios". În acelaşi fel e consemnată şi o deviză a mentalităţii balcanice: "faptul de a nu cere e sinonim cu a nu merita". Semnificativă ni se relevă coerenţa unei asemenea atitudini salubre. Repudiind expedientele, risipa, "boema", E. Lovinescu şi-a impus şi o reţinere în faţa expansiunii de "generaţie", a spumoaselor înjghebări june: "Nu s-a amestecat în nici o «întreprindere» tinerească; nu şi-a însuşit nici una din apucăturile boemei, în sînul căreia a trăit totuşi cîţiva ani". Ceea ce explică, într-o anume măsură, şi reţinerile manifestate faţă de efervescenţa "misticilor" şi "trăiriştilor" interbelici, la care-l va fi indispus şi aspectul de "colonie". Şi, dincolo de aceasta, posibilul balcanism al "necumpătării" întru duh. Caracterul discutabil al unor subaprecieri particulare nu exclude justeţea aprecierilor de ordin general, organice, ale celui situat, estetic şi etic, în "inima lucrurilor".

Gheorghe Grigurcu

Cătălin MIHULEAC

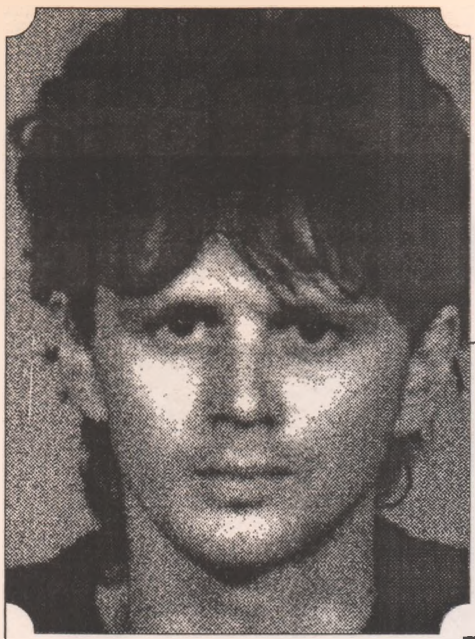

Sindromul Silviu Brucan

CU O PRIVIRE atentă şi ironică, un tânăr ziarist din Iaşi, Cătălin Mihuleac, ţine de mai multă vreme sub observaţie societatea românească. Proza lui satirică (pentru care a obţinut recent premiul *Maşina de scris* învingând aproximativ 8.000 de concurenţi) se remarcă prin ritm alert şi culoare, printr-un mod îndrăcit de a face viaţa mai vie şi de a însufleţi până şi obiectele. Este vorba, bineînţeles, de caricatură, dar de o caricatură voioasă, nedistructivă, care îi bucură pe toţi privitorii, inclusiv pe cei caricaturizaţi. Amestec de proză sud-americană, banc românesc şi ideal de viaţă japonez, la care se adaugă însă în cele din urmă ca element predominant talentul exuberant, inepuizabil al autorului (talent a cărui desfăşurare constituie ea însăşi un spectacol), proza lui Cătălin Mihuleac captivează. Are şi momente de superficialitate, de oralitate împinsă "mai peste marginile iertate", dar captivează. Nu întâmplător l-a încântat nu numai pe un profesionist al entuziasmului, ca mine, ci şi pe un spirit justiţiar şi sever, ca Liviu Antonesei.

Alex. Ştefănescu

ÎN FIŞIERELE poliţiei, cazurile respective dorm de multă vreme cu rezoluţia "Nimic suspect" în braţe. Pentru a oferi o altă viziune asupra faptelor, am aşteptat să ies la pensie. Adică, exact douăzeci de ani. Aş vrea să fiu bine înţeles. Munca de poliţist este aproape întotdeauna rigidă. Nonconformismul analizelor situaţionale nu-şi găseşte locul. Nu-mi imputaţi tăcerea. N-am vrut să-mi periclitez situaţia (suficient de comodă) ieşind din tipare. Oricine poate întreba despre Maurice Caudel, fost poliţist în Lausanne, brigada "Speciale". M-aş mira să primească referinţe proaste.

Astăzi, prefer să vorbesc. Sînt pensionar şi din marile volume ale plictiselii nu mi-au mai rămas decît cîteva capitole. Ultimele. Dacă vreunul din şefii mei va fi deranjat, o voi putea lesne cîrmi. Voi spune: sînt gîndurile şi impresiile mele, domnilor. Nicidecum un raport oficial. Se poate să vă năpustiţi asupra liniştii mele, nici la pensie nu pot avea o fărîmă de linişte? Oricine ştie că *pensionar* este cuvîntul în faţa căruia şi granitul se preface în burete.

Îmi doream o introducere scurtă. M-am întins prea mult. Defect de pensionar.

În anii '90, s-au semnalat suspect de multe acte suicidare în rîndurile bărbaţilor occidentali. Sinucigaşii nu păreau să aibă prea multe puncte comune. Erau tineri, bătrîni, graşi şi slabi. Francezi, americani, olandezi, englezi.

Cîteva cazuri le-am preluat eu însumi. Totul contraria. Cu toţii fuseseră prosperi, aparent mulţumiţi de viaţă. Cu slujbe promiţînd ascensiuni spre pieptul păros al zeului proslăvit de noi toţi: Banul!

Am investigat în dreapta şi-n stînga. Nimic! Totul fusese OK. Oameni cărora succesul nu le arătase fesele.

Neputincios în faţa unei asemenea clare mînăreli a destinului, am clătinat şi eu din cap, laolaltă cu colegii mei. Mi-am aprins un trabuc (ca să-mi maschez emoţia de care n-am izbutit să scap în toţi anii de meserie). Apoi, din respect pentru morţi, mi-am dăruit atenţia ultimului număr din "Le Matin".

Încă de pe atunci, un semn de întrebare îşi profila spinarea curbă. Mirosul meu, exersat în fel de fel de cazuri, îmi spunea că ceva pute. Ce, m-am întrebat? Ce?

Numărul sinucigaşilor era de ordinul zecilor de mii. Psihiatrii, sociologii şi, în general, toţi din lumea asta care se cred mai deştepţi decît sînt s-au şi îngrămădit la explicaţii. Angoase, dificultăţi de integrare, secol douăzeci, crize de personalitate. Merde! - ce placă plictisitoare!

Din capul locului, mi-a dat de gîndit că toţi, absolut toţi, erau căsătoriţi sau logodiţi. Ce-i cu asta, nu fuge tot omul de singurătate, şi-ar fi zis altul în locul meu... nu, însă, şi eu. Pentru că îndeobşte cei ce-şi curmă viaţa sînt oameni singuri. Băiete, mi-am spus, nu eşti de părere că?

A DOUA descoperire a fost de-a dreptul uluitoare. Partenerele celor ce-şi luaseră zilele aveau cu toate accent străin. Nimic nelalocul lui, ar fi mormăit altcineva. Nu tinde să devină Pămîntul marea casă, primitoare pentru oricine? Mai este cazul să facem diferenţieri de culoare, religie sau (poftim!) accent?

Am săpat în continuare şi perseverenţa avea să-mi fie repede răsplătită. Următorul pas m-a bulversat complet: toate femeile respective erau de origine română. Figurile lor îmbătrînite le-am explicat prin durerea trecerii în nefiinţă a fiinţelor iubite. Greşeală din partea mea, cum se va vedea ulterior!

Am continuat investigaţiile. Pentru a mă familiariza cu acea mică ţară din Balcani, am cerut unor cunoştinţe colecţiile principalelor ziare româneşti din acea perioadă (vă amintesc, anii '90): "România liberă", "Adevărul", "Azi". Am primit şi cîteva casete video cu cele mai importante emisiuni t.v. Mi-am luat o săptămînă de concediu şi m-am închis în apartament. Am scos telefonul din priză. Chiar şi ultimei mele prietene i-am interzis să mă viziteze. Aveam nevoie de linişte pentru a mă concentra.

Din toată fierberea de nume şi fapte din România, o bulă se individualiza, se clarifica, se îngroşa: Silviu Brucan. Un fel de "Ştie tot" al românilor.

L-am întors pe toate feţele. I-am studiat fizionomia, opera, biografia. Nimic deosebit, în afara unui cinism, pe cît de nemăsurat, pe atît de convingător. Da, asta era la el. Cinismul său convingea.

Am zăbovit (şi bine am făcut) asupra uneia din funestele sale proroociri. Douăzeci de ani ar fi necesari românilor pentru a intra în rînd cu lumea. Pentru a se democratiza, pentru a avea o societate normală, după anii de comunism. Douăzeci de ani! Brrr!

Prea era dumasiană cifra ca să nu-mi dea de gîndit. Prea profetică, prea exactă. Flerul mi-a spus că aici este cheia misterioaselor sinucideri.

Tot atunci, mi-a sosit prin poştă cartea "Itinerar psihiatric" a profesorului român Petre Brânzei, o somitate în domeniu. Nu m-a interesat cine mi-a trimis-o şi în ce scop. Poate vreun adversar al lui Silviu Brucan, la curent cu demersurile mele. Ştiu că lucrurile se înnoadă întotdeauna în sensul dorit de destin.

Din carte, mi-a reţinut atenţia capitolul referitor la îmbătrînire. Bănuiala mi s-a confirmat: acest proces este eminamente psihic. Da, psihic! Totul era clar.

Am cerut suplimentarea concediului. O lună nu am mai ieşit din casă. Chiar şi restaurantul ce-mi bucură papilele gustative îmi trimitea acasă dineul, printr-un chelner stilat. Chem psihiatrii, sociologii şi pe toţi ceilalţi care le ştiu pe toate să explice de ce tocmai cînd hăcuiam o porţie de melci mi-a venit ideea. O fi fost vorba de vreo secreţie inconştientă şi scîrboasă a creierului meu. Asemănătoare dîrei lăsate în urma lor de gasteropode.

În cîteva clipe, am pus totul cap la cap. Sînt sigur că versiunea mea este cea adevărată. Sînt douăzeci de ani de atunci. Exclus să mai supăr pe cineva. Iată cum stau lucrurile.

Romîncele sînt cunoscute pentru farmecul şi libido-ul lor, ambele remarcabile. Nu-i greu de înţeles că occidentalii, conectaţi la un farmec feminin de obicei contrafăcut, cădeau imediat în mreje. În fond, aşa stau lucrurile de la facerea Pămîntului. Femeile aleg bărbaţii. Nu viceversa, cum greşit se crede.

Cît timp iubirile se consumau pe pămînt românesc, nu era nimic de semnalat. Martini, trandafiri, plajă. Cadouri, BMW, certificat de căsătorie, formalităţi de emigrare. Ce frumoasă este viaţa!

Şocul urma pe pămînt vestic. În primele nopţi, nimic neobişnuit. Iubiţii adormeau îmbrăţişaţi, abandonîndu-şi fiecare mîna pe organele genitale ale celuilalt, ca pentru a fi siguri că cineva nu le subtilizează. Curînd, într-una din zile, urma lovitura.

Trezit înaintea partenerei, bărbatul rămînea mut, pentru cîteva minute bune. La naiba! îşi spunea. Aşa lua fiinţă criza depresivă, sfîrşită prin actul suicidar.

Pentru că, în alcov, în locul fetei răpitoare, se odihnea acum o femeie grăsulie, între două vîrste. Numai un ochi de expert ar mai fi putut stabili vreo asemănare cu cea ce-şi aşezase fruntea obosită cu doar cîteva ore înainte. Să fi fost vorba despre vreo substituire de persoană? Exclus! Sau de nemiloasa probă a dimineţii, momentul adevărului şi duşmanul de moarte al atîtor femei?

Nu! Femeile îmbătrîniseră peste noapte, brusc şi iremediabil. Din fetele delicioase, rezultaseră nişte muieri grăsance şi cochete. Cu apucături de fetişcane. Prin urmare, cu atît mai dezagreabile.

EXPLICAŢIA stă în *excesiva mediatizare a cuvintelor domnului Brucan*, cel care probabil acum este oale şi ulcele. La meciurile de fotbal sau în universităţi, la piaţă sau în metrou, lumea nu vorbea decît de *cei douăzeci de ani*. Acesta era subiectul preferat de discuţie al românilor. Cuvintele sale fuseseră repetate de mii, de zeci de mii de ori. Toţi românii mentalizaseră prea mult cuvintele acelei somităţi pe nume Brucan, ale acelui profet cu dinţii rari. Poate implicarea gerontologilor ar fi dus mai devreme la găsirea explicaţiei.

Cît timp femeile rămîneau în România, totul era perfect. Însă, ajunse în străinătate, în lumea civilizată, ele îmbătrîneau brusc. Dintr-odată, se alegeau cu douăzeci de ani în plus. *Îmbătrîneau, pentru că acest proces este doar de natură psihică şi pentru că în România ele erau înapoiate cu douăzeci de ani.*

În toate deducţiile, de un mare folos mi-a fost scumpa Virginie, soţia mea. Mi-a sosit din România, în acelaşi timp cu cartea profesorului Brânzei. Pe Virginie mi-o recomandase un cunoscut ce-o văzuse făcînd striptease într-un sexy-bar bucureştean.

Am urmărit-o pe Virginie cu toată atenţia, pregătindu-mă sufleteşte pentru un şoc care, gîndeam eu, nu avea cum să întîrzie prea mult. N-aveam nici un chef să copiez destinele antecesorilor mei: spînzuraţi, otrăviţi sau înjunghiaţi.

Virginie m-a derutat. Nu numai că nu a îmbătrînit în primele zile, dar pot spune că este şi azi neschimbată. După douăzeci de ani de cînd sîntem împreună zi de zi, noapte de noapte. M-am chinuit ceva timp să găsesc explicaţia acestei excepţii. Dar am reuşit, totuşi.

Virginie adoră îngheţata şi fursecurile. Urăşte politica şi t.v.-ul. În viaţa sa, nu a deschis vreun ziar.

■

Darul ubicuităţii

Iosif Sava, *Muzica în zgomotul lumii*, Editura Du Style, Bucureşti, 1995, 239p., f.p.

ÎMI PROGRAMASEM mai demult să scriu o recenzie la "Jurnalul" lui Iosif Sava, al cărui prim volum, intitulat chiar "Jurnal pe portative", a apărut în 1994 (Ed. Roza vînturilor) dar ritmul accelerat al apariţiei volumelor următoare (pînă la al cincilea deocamdată) sub titluri diferite ("Muzica în zgomotul lumii", "Muzica la sfîrşitul mileniului", "Dosare muzicale", "Seismograf muzical") şi la edituri diferite (Du Style, Expansion-Armonia, Info-Team, Albatros) m-a pus în dificultate, ca pe orice cititor de altfel.

Iosif Sava face astfel cunoscute părţi din însemnările zilnice începute la 31 octombrie 1989 şi continuate cu perseverenţă. Ce a motivat iniţierea şi apoi publicarea acestui jurnal? Care-i este, pentru autor, funcţia? A fost de la început gîndit pentru publicare - specia "jurnal de scriitor" - sau sortit intimităţii şi apoi şi-a schimbat destinaţia? Este sincer sau autocenzurat? Nemilos sau complezent etc. ? sînt întrebări firesti care îşi găsesc răspunsul mai mult sau mai puţin, căci dincolo de aparenta transparenţă rămîne o zonă a nespusului în care cei ce-l cunosc pe autor mai pot întrevedea cîte ceva, iar cei ce nu-l cunosc rămîn în sfera supoziţiilor.

În prefaţa primului volum publicat, I. S. mărturiseşte că a ajuns tîrziu la ideea de a înregistra şi fixa prezentul (asemenea intenţie se conturează deobicei în anii tinereţii) pentru ca să nu se piardă în uitare momente trăite - unele "esenţiale pentru definirea evoluţiei noastre socio-culturale" -, muzicale în principal. Deci, în scopul de a le face utile pentru o viitoare cronică a timpului. Şi pentru aceasta sînt introduse printre însemnările proprii şi multe alte materiale: articole de presă, scrisori personale sau comunicate de alţii, citate din cărţile preferate, afişe, consemnări de la diferite manifestări culturale etc. Cu acut simţ gazetăresc, mereu în căutarea semnificativului, Iosif Sava se foloseşte de aceste materiale ca să definească esenţialul dintr-un eveniment, o idee sau un personaj; cîteodată cu o mică perfidie, se ascunde în dosul lor evitînd să-şi spună cuvîntul, lăsînd puncte de vedere contradictorii să se ciocnească între ele; lectorul trebuie să decidă singur în care parte înclină balanţa.

De altfel, este vizibil efortul autorului de a selecta, de a decupa doar parte din zăcămîntul bogat al însemnărilor sale zilnice, decis să nu supună cititorului "tot ce gîndeşte"; preferă să eludeze adevărurile mai grave - recunoaşte într-una dintre prefeţe - păstrîndu-le pentru o eventuală publicare tîrzie. Motivul acestei rezerve este virulenţa "mafiei teroriştilor culturali", de ale căror reacţii josnice se fereşte. Fără îndoială, este de înţeles. Dar mă întreb dacă bisturiul nu a pătruns prea adînc, văduvind faptele de interpretarea personalizată şi împingînd textul în capcana generalităţii.

Dar urîciunile vieţii nu pot submina entuziasmul adolescentin al autorului în faţa frumosului de care se bucură nu numai în clipa contactului ci şi în cea a consemnării. În notaţii de muzică, literatură, călătorii, film, teatru (se dovedeşte un iubitor şi un fin analist al artei scenice) demonstrează o sete de cunoaştere, de explorare în varii teritorii, o informaţie şi o capacitate de a se cheltui pentru a pune în act strategii educative şi de comunicare, de-a dreptul uluitoare. Citeşte tot, se ţine la curent cu tot, este prezent peste tot.

În centrul preocupărilor sale stă viaţa profesională cu reuşitele şi neîmplinirile ei şi mai ales patima atotstăpînitoare pentru muzică. Totul este văzut prin lentila acestei nemăsurate iubiri, lentilă ce redimensionează realitatea, înfrumuseţînd-o sau dîndu-i o direcţie unică: pînă şi catastrofele nucleare (Cernobîlul) sînt incriminate nu pentru posibila distrugere a planetei, a omenirii, ci a muzicii!

Teoretic vorbind, un jurnal, dacă nu este hărăzit celui mai strict secret, se adresează fie unui ipotetic confident, fie unui editor; cum cel al lui I. S. a avut de la bun început această ultimă finalitate, el oferă o imagine a autorului destinată publicului. De aceea nu-şi dezvăluie datele vieţii personale, cu o discreţie care îi este proprie (singurele confidenţe care răzbat - şi sînt cu atît mai impresionante - sînt cele legate de aprehensiunea maladiei). Pentru a contura o imagine de sine preferă să dea curs, citîndu-le *in extenso*, comentariilor de presă şi scrisorilor primite de la admiratori dar şi de la detractori în egală măsură, adică reflectării în oglinda privirii celorlalţi. Primele - cele care confirmă că strădaniile sale reverberează în cei cărora le sînt menite - îl umplu de firească satisfacţie, celelalte - tributul plătit de oricare persoană publică răutăţii, prostiei, mîrlăniei (unele sînt într-adevăr dezgustătoare) - îl rănesc adînc, nu atît pentru că îl agresează, ci pentru că îi zdruncină o anume viziune idealizată despre lume şi oameni.

Incorigibil sentimental, el se simte legat de tot ceea ce face parte din trecutul său: Iaşul natal, Moscova tinereţii, oamenii care i-au intersectat traiectoria. Aceştia (cei mai mulţi) sînt prezentaţi cu o moldovenească bunăvoinţă de cele mai multe ori sinceră, cîteodată jucată, aşa încît jurnalul este populat cu făpturi mai degrabă drăgălaşe. Uneori la colţul frazei, intenţionat strict consemnativă, străbat ironia sau dezaprobarea bine acoperite. Nu-i reproşez lui Iosif Sava că nu priveşte lumea prin ochiul necruţător al unui Argetoianu de pildă, dar mi se pare că peisajul uman din paginile Jurnalului ar avea alt relief dacă autocenzura ar fi funcţionat mai puţin. Nici opţiunea politică nu este mai tranşant exprimată, şi nu neapărat din prudenţă ci mai degrabă din neacceptarea faptului că armonizarea idilică pe care o propune nu are ce căuta în politic în general şi mai cu seamă în politica actuală. De altfel, nici nu a existat vreodată în lumea noastră românească.

In scrisul său, I. S. uzează de maniera cunoscută: oralitate, spontaneitate fără artificii de scriitură sau căutări stilistice. Nu lipsesc nici unele neglijenţe de redactare, greşeli de tipar, confuzii de nume, dar ele nu deranjează prea mult decît pe recenzentul pedant sau pe cei ce îşi citesc numele stîlcit: Dan Iordănescu în loc de Iordăchescu, Camelia în loc de Carmina, Urbaniti în loc de Urbinati şi mai grav, Dan Zamfirescu în loc de Ion Zamfirescu. Între jurnal şi activitatea publicistică a autorului textele circulă linear, unele notaţii devenind material publicabil, Jurnalul dobîndind astfel şi un rol de atelier.

Vieţuind în acelaşi timp şi loc, asistînd la acelaşi flux al faptelor, recenzentul are posibilitatea confruntării cu propriile impresii - de aici un involuntar sentiment de superioritate. Dar are el dreptul să facă din trăirile unui contemporan care continuă să scrie, să evolueze, obiect de disecţie? N-ar trebui să lase să se instaleze o distanţă între timpul îngheţat în pagina scrisă şi prezentul metadiscursului său? Este un risc asumat de autorul ce se dezvăluie, risc în virtutea căruia trebuie să accepte înţelegerea sau neînţelegerea recenzentului, căci fiecare nu poate judeca pe altul decît în parametrii în care este construită personalitatea sa (I. Sava *dixit* în vol. I, p. 56).

Elena Zottoviceanu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

Un visător auster

ÎN 1991, Mircea Bochiş deschidea la Căminul Artei prima lui expoziţie bucureşteană şi cea de-a patra personală din cariera sa. N-au trecut de atunci decît patru ani, dar lista expoziţiilor s-a consolidat cu o viteză uluitoare, înregistrînd-o recent pe cea de-a unsprezecea. Dintre ultimele şapte, patru au fost organizate în Olanda, la Apeldoorn, şi una în Franţa. Acest inventar cu totul sumar - el nu acoperă decît o infimă parte din activitatea pictorului - este însă suficient pentru a contura o primă dimensiune a personalităţii sale: anume extraordinarul dinamism şi o permanentă nevoie de diversificare. Pictura s-a prelungit în gravură, iar sculptura, mică sau ambientală, a venit ca o consecinţă logică a acestei continue autoprovocări căreia artistul i s-a supus. *Continuator* şi *urmaş* al Şcolii de la Baia Mare - cele două noţiuni nu sînt acum sinonime -, el trăieşte simultan într-un spaţiu dat, care-i conferă soliditate şi rigoare, şi într-o continuă iluzie a comunicării cu istoria şi cu geografia, ceea ce aduce artei sale necesarul coeficient de visare. Altfel spus, Mircea Bochiş este în acelaşi timp un contemplativ şi un om de acţiune, îşi construieşte lumi imaginare pe care mai apoi le administrează cu infinita grijă a unui gospodar cu instincte sigure. Dacă această afirmaţie ar trebui în vreun fel argumentată, cel mai solid argument este simpozionul de sculptură pe care *pictorul* l-a înfiinţat în Olanda, la Apeldoorn, pe unde au trecut mai mulţi sculptori din România şi care tinde să instaureze într-un loc din care piatra lipseşte cu desăvîrşire, o adevărată civilizaţie a pietrei. În acest simpozion, născut peste noapte, dar care continuă să trăiască şi să se extindă, coexistă, în doze egale, ficţiunea şi rigoarea, forţa fabulatorie şi ochiul ager de administrator imperial. Şi el exprimă perfect, în cheie evident metaforică, întreaga personalitate artistică a lui Bochiş. Recenta sa expoziţie, cea de-a unsprezecea personală, cum deja am amintit, deschisă la galeriile Uniunii Artiştilor Plastici din Baia Mare, nu face decît să o nuanţeze şi să distribuie mai exact accentele. Cuprinzînd pictură şi sculptură, această expoziţie este ceea ce s-ar putea numi o expoziţie de etapă. *Adică* ea valorifică obsesiile şi meditaţiile unei perioade recente şi nu-şi propune o secţiune prin întreaga operă, în a cărei stratigrafie să se poată face lectura unei întregi cariere sau chiar a unui destin. Dar chiar şi aşa, ca expoziţie curentă, ea nu este mai puţin complexă ori mai puţin bogată în sugestii. Inventariind, cu excepţia portretului, cam toate genurile clasice ale picturii - peisaj, natură moartă, din care nu lipsesc fructele şi florile, compoziţii cu personaje etc. -, pictura lui Bochiş afirmă şi adînceşte un paradox: nimic din ceea ce tabloul dezvăluie nu este strictamente real. Peisajul nu este peisaj, natura statică este o falsă natură statică, iar personajele sînt doar fantomele unui străvechi reflex antropomorf. Toate aceste forme clasice ale picturii presupun acceptarea unei anumite relaţii, intrarea benevolă a artistului într-o ecuaţie simplă: el îşi fixează un reper, un colţ de natură, un obiect sau un grup de obiecte, iar *tabloul* nu este decît locul în care conştiinţa şi interioritatea lui se întîlnesc cu imaginea modelelor care joacă rolul stimulului exterior. Bochiş sparge această convenţie şi exclude radical orice exterioritate. Peisajele, naturile şi compoziţiile sale sînt integral proiecte interioare şi ele încep să existe abia după ce au fost inventate. Pictorul a descoperit un fel de geometrie secretă a propriei sale capacităţi de visare şi nu face decît să-şi ordoneze imponderabilele în funcţie de aceasta. Chiar dacă lucrările îşi au anecdota lor, trimit narativ către realităţi diurne, chiar dacă ochiul artistului se sprijină pe forme preexistente, capacitatea lui de a-şi interioriza imaginea este atît de mare încît structura finală este mai degrabă rezultatul unui clivaj al privirii, decît al continuităţii ei. Pictînd, Bochiş introduce în lume ordinea sa mentală, o reface în funcţie de parametrii unei neobosite luciditţi interioare, delimitează şi împarte cu vocaţia unui geometru. Dar dacă morfologia imaginilor sale este într-o evidentă descendenţă carteziană, sintaxa elementelor formale şi cea a elementelor de limbaj perturbă seninătatea construcţiilor, purtîndu-le imperceptibil spre metafizică şi spre simbolism. Nici chiar paroxismul cromatic şi voluptăţile Van Gogh-iene nu sînt cu totul străine de această pictură care îşi stinge rigoarea într-o la fel de convingătoare promisiune a abisului.

În timp ce pictura e o luptă acerbă cu spaţiul exterior, sculptura este o formă de reîntoarcere în timp, o rememorare culturală a unor structuri deja existente. Lucrări de mici dimensiuni, turnate în plumb şi în bronz, sculpturile lui Bochiş deconspiră fascinaţia pe care au exercitat-o asupra sa feroneriile medievale şi, în special, încuietorile de porţi şi lacătele. Descompuse ori supradimensionate, pierzîndu-şi evident funcţia prin migrarea în gratuit şi decorativ, ele sînt un fel de provocări şi de hărţuieli ale conceptului; sînt şi nu sînt formele pe care le invocă. Dacă forma conferă şi identitate, ele *sînt*, iar dacă identitatea este doar o consecinţă a funcţiei, ele *nu sînt* ceea ce par a fi. Singurul lucru sigur este că expoziţia lui Mircea Bochiş lansează o sumedenie de întrebări ale căror răspunsuri nu se vor găsi, evident, în această cronică.

■

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Mandarini şoptindu-şi la ureche secretul

LUMEA văzută printr-o ghiulea de sticlă. Corect ar fi "glob de cristal", în sensul clasic al instrumentului folosit de ghicitoare. Globul însă e static. Pe cînd "ghiuleaua" este mobilă, rapidă, agresivă, înscriindu-şi în spaţiu balistica prăpăstioasă. La *Kafka*. Realismul avînd un ecleraj magic. Viziune microscopică, în vîrtej, a lucrurilor ce se obţine prin acest soi de caleidoscop propulsat cu viteza gîndului. Mai e şi efectul mişcării în sine pe care, - în mod ciudat, - Baudelaire o ura fiindcă "déplaçait les choses". Fobie de tip nervos.

*

A TRĂDA proletariatul ca să slujeşti adevărul, sau a trăda adevărul în numele şi folosul proletariatului?... (Dilema sfîrşitului de an al lui 1958.)

*

25 DEC. 1958. Astăzi, tensiune maximă. Vid înainte, absolut. Îmi trebuie un mare efort ca să trec mai departe. Sînt sleit. Sleit şi de nemîncare. Şi lipsa asta de bani...

*

"VERSUL a fost pîngărit". Cocteau citează propoziţia aceasta a lui Mallarmé, la Oxford, ţinînd înaintea studenţilor englezi o conferinţă asupra poeziei. *On a touché au vers...*

Cocteau, perorînd: "Li s-a dat, în mod periculos, dreptate esteţilor care, neştiind că poezia este o limbă deosebită, o limbă moartă şi vie în acelaşi timp, îşi închipuie că ea consistă într-un anume fel de a se folosi de limba lor curentă...

Pe scurt, o generaţie confuză, care nu ştie nici să citească, nici să scrie. Un val didactic şi incult o ameninţă. O prea mare libertate, *un fă ce te taie capul şi e mai uşor* pune tineretul în imposibilitatea de a fi ne-supus, în vreme ce nimic îndrăzneţ nu există în ne-supunerea faţă de reguli."

*

COCTEAU citează şi fraza celebră a dadaistului Raymond Radiguet:

Originalitatea înseamnă a încerca să faci ca şi ceilalţi, fără însă a şi izbuti.

*

"POEZIA nu este un joc, ci un *fatum*, o catastrofă producîndu-se cu încetinitorul, iar cele nouă muze nu sînt altceva decît nişte paznice ale unei case de nebuni... Muzele acestea m-au învăţat că poetul fiind tipul care se împotriveşte, personalitatea sa reprezintă un fel de închisoare, un fel de ocnă, de unde operele evadează şi că numai dacă alura neaşteptată a acestor opere nu-i face cumva pe naivi să creadă că ele ar aparţine unor măscărici ori beţivani, societatea îşi asmute contra lor poliţaii şi dulăii...

Să ne consolăm însă. Datorită acestei decadenţe, poezia îşi regăseşte prerogativele profunde de aristocraţie anarhistă, de ceva foarte rar, de ceva foarte *preţios*, în înţelesul literal al termenului...

Iar cînd fotbalul va fi biruit corrida Spaniei şi opiumul Chinei, cînd universul se va dezindustrializa, cînd poezia va deveni un soi de jurnalism liric sau de şansonetă, adevăraţii poeţi vor redeveni ceea ce ei nu ar fi trebuit niciodată să fie: nişte mandarini aplecîndu-se unii spre alţii şi împărtăşindu-şi la ureche secretele..."

*

SARTRE îl înjură pe Cocteau într-o revistă făcîndu-l "falsificator de bani". Răspunzîndu-i, Cocteau îl laudă mai întîi, copleşindu-l, pe urmă spune că, fiind poet, el bate monedă numai după efigia lui. Adevăraţii falsificatori, - mai spune - sînt cei ce fac monede după cele emise de *Banca naţională* (aluzie la caracterul veros al lui Sartre). Iar Sartre să nu încerce să plătească ceva cu moneda poetului, profilul efigiei lui neavînd curs (altă aluzie la demagogia sartriană, socializantă, publică, în contrast cu prestanţa lui Cocteau de pontifex impopular al poeziei).

Povestea cu falsificatorii de bani e o trimitere la o întîmplare pe care autorul *Maşinii de scris* o povesteşte înainte. Plecînd de la M. Barrès, care îi dăruise o monedă veche autentică purtînd efigia lui Alexandru cel Mare, Cocteau, strecurînd banul în buzunar, îl scoate din greşeală cînd să plătească trăsura şi i-l întinde birjarului. Acesta îşi dă seama şi-l ia pe client la înjurături că a încercat să-l păcălească oferindu-i o monedă falsă.

*

Sînt astfel de "păcăleli" care îi ruinează, fără să ştie, pe mulţi tîmpiţi. Presupunînd că, subit, într-o zi, retroactiv, ei le-ar afla valoarea.

■

SIMULACRELE NORMALITĂŢII

de Eugen Negrici

O teorie a vocaţiilor

PENTRU că facem parte dintre popoarele care au fost constrînse de o istorie nefastă să-şi folosească, secole la rînd, energia creatoare în domenii puţine şi limitate, să se exprime altfel decît ar fi fost firesc, acomodîndu-se circumstanţelor, folosind "facilităţile" unor specii şi genuri oficiale sau, în orice caz, acceptate ca atare, arzînd etapele sau vegetînd decenii în aşteptarea unui răstimp norocos, consider că e momentul să repunem în discuţie chestiunea unor metode de cercetare adecvate acestei situaţii atipice. Revin la *teoria vocaţiilor* despre a cărei capacitate de sistematizare şi de definire am mai scris la această rubrică. Să o reluăm, coborînd, cum ne-am obişnuit să procedăm, la cele mai simple argumente cu putinţă, fără să le ocolim pe cele ce ţin de zona instinctuală. Dînd la o parte stratul de aparenţe nobile, de nuanţe amăgitoare şi de iluzii, constatăm că fiinţelor umane le sînt caracteristice - ca de altfel şi altor mamifere - cîteva atribute stabile. Mai puternică de orice altceva pare a fi curiozitatea faţă de nou, de neobişnuit şi deci *nevoia de cunoaştere*. Se adaugă imediat *chemarea educativă* care, la specia noastră melioristă îşi inventează modelele, iar la animale e strict instinctuală şi doar duplicativă. Legată, într-un fel, de această chemare "pedagogică" ar fi de amintit *predispoziţia idealizării* decurgînd din senzaţia de insecuritate a fiinţei şi care se materializează în nevoia de sprijin divin sau omenesc. Poate din pricina aceloraşi slăbiciuni şi nelinişti ancestrale se manifestă şi tendinţa intensificării senzaţiilor, a provocării şi prelungirii stării de bine prin divertisment, erotism, eliberarea fanteziei şi inventivităţii, prin evaziune (onirică, artistică sau de orice alt fel), prin transvazare, adică prin trăirea sau retrăirea sentimentelor altora, cu ajutorul artei sau al oricăror mijloace tehnice slujind intrarea în ficţiune. Îmi dau seama că această simplificare brutală a ariei înălţătoarelor, minunatelor, complexelor atribute umane pare repulsivă, dar justeţea ei poate fi uşor probată dacă analizăm mobilurile lecturilor noastre care reflectă, în fond, aspiraţiile, înclinaţiile, trebuinţele speciei în ansamblul ei. Citim ca să aflăm, deci din curiozitate, pentru că vrem să ne perfecţionăm, să ne modelăm, să ne desăvîrşim şi pentru că dorim să trăim mai intens, răzbunînd, prin procură, o existenţă anostă sau care ne pare astfel.

De altfel, teoria vocaţiilor se întemeiază chiar pe interesul pe care îl alimentează, prioritar, în receptare, obiecle artificiale sau cele naturale.

Există, aşadar, cîteva *atitudini antropologice universale*, de fapt, cîteva năzuinţe (aspiraţii) elementare ce se cer satisfăcute, într-un fel sau altul, prin lectură sau prin oricare altă cale de receptare. Putem spune că obiectele create şi cele naturale pot fi grupate după funcţia prioritară pe care o pot împlini. Înţelegînd astfel lucrurile, ne e indiferent ce izbuteşte să onoreze aceste funcţii, să răspundă unor vocaţii anume ale destinatarului, desprinse din aceste predispoziţii şi grupate în jurul lor.

Din *nevoia de cunoaştere* derivă, de pildă, *vocaţia insolitului şi a peripeţiei* pe care o împlinesc informaţiile de senzaţie cu caracter narativ sau descriptiv din presă, întîmplările povestite în cronici, cele oferite de televiziune, proza memorialistică şi cea de călătorie, unele jurnale, romanele istorice, cele cu aventuri, basmele şi literatura de fabulaţie mitică, povestirile istorice versificate ale medievalităţii noastre tîrzii, unele creaţii plastice etc.

De aceeaşi nevoie de cunoaştere ţin şi *vocaţia veridicului* (pe care ne-o satisfac reportaje scrise sau filmate, dezvăluirile memorialisticii închisorilor, poezia realistică a generaţiei '80, plastica realistă română etc.), *vocaţia informării* (la împlinirea căreia contribuie textele ştiinţifice şi filozofice, eseul, critica de întîmpinare etc.) şi *vocaţia euristică* (descoperirii) (care ne este activată de problemele matematicii, de textele enigmatice, ezoterice, oraculare, revelate de integrame, de vise, de romanele poliţiste şi, într-o măsură, de miza fantastică).

Această metodă de definire şi sistematizare subliniază absenţa diferenţelor fundamentale între manifestările exterioare artei şi arta socotită ca atare. Un detaliu care va trebui luat în seamă într-un viitor nu prea îndepărtat cînd arta nu va mai evolua în parametrii cu care ne-a obişnuit de cîteva secole şi cînd raportul ei cu pragmaticul se va fi schimbat radical.

■

Ochean

Pe ţărmul mării

UN CELEBRU sculptor îşi petrecea vacanţele de vară în fiecare an pe litoral; s-ar putea spune că pentru două luni îşi muta atelierul din Bucureşti la marginea mării. Aici, în aer liber, scăldat de valurile calde, mîngîiat de soarele născut din ape, da viaţă pietrelor, în cunoscuta metamorfoză a artei sale. Din stînci sordide scotea chipuri vii, le chema în lumea noastră. Şi piatra devenită făptură căpăta o formă nouă, un nou rost hotărît de artist. Lucra de dimineaţă pînă ce se întuneca; seara îşi ascundea sculele ca să nu le înstrăineze cineva, acoperea "obiectul" cu nisip încît nici un trecător nu putea să-l vadă.

Iată însă că într-o noapte cu lună plină o barcă de pescari se întorcea acasă legănîndu-se periculos pe marea lină. Ce era? Trei voinici, bucuroşi de belşugul peştelui prins, sărbătoreau norocul lor cu cîteva sticle de rachiu din contrabandă. Trecînd prin dreptul Şerpăriei, Serioja cel mic văzu ceva pe ţărm: "Feodor, uite la mal! Doarme cineva". - "Cine să fie?" Mafei, care era cel mai deştept dintre ei, cuvîntă: "E Ivan. Să-l ia dracu' de puturos! E beat mort". - "Mai beat ca noi?", se miră Serioja. Se priviră unul pe altul şi constatară: "mai!". Traseră la mal lîngă cel ce dormea. "Haide, Vanea, scoală!", îl loviră ei cu cizmele ţintuite. Dar acela culcat nu se mişca. "Hai, Ivane, că te aşteaptă Nataşa!" Tăcere. "Nu putem să-l lăsăm aici. Ne-ar bate Dumnezeu. Să-l ducem la cherhana; de acolo găseşte el drumul acasă". Cu greu l-au tîrît pînă la barcă; a căzut ca un buştean. Mai încercară ei să-l trezească, fără succes însă. Ajunşi la cherhana, descărcară peştele. "Să-l luăm şi pe el?", întrebă Serioja. Miloşi, convenire să-l lase să doarmă. Îi puseră o sticlă de secărică pe jumătate plină şi-l înveliră cu o prelată: "Să se bucure şi el cînd, tehui, se va trezi. Dormi în pace, Vaniuşa! Pe mîine".

A doua zi, soarele tocmai răsărise, cînd Feodor mînat de remuşcări fiindcă abandonase un suflet de creştin, hotărî să se ducă să-l caute pe Ivan. Intră în crîşmă la Pantelimon să-şi răsplătească gîndul cel bun. La tejghea trona Ivan, semeţ şi gălăgios ca totdeauna. "Te-ai trezit, Vanea?" - "Eu nu mă trezesc niciodată". - "Te-ai supărat că te-am lăsat azi noapte să dormi în barcă?" - "În ce barcă? Eu m-am întors acum un ceas cu poşta de la Ismail". Lucru limpede: era o neînţelegere. "Dar pe cine am dus noi cu barca de la Şerpărie?" - "Eraţi beţi. O fi fost vreo nălucă". - "Beţi eram, dar n-a fost nălucă. Nălucile n-au greutate, îs ca un fulg."

Ca să se lămurească, porniră toţi în alai spre locul ştiut. În barcă, învelită pînă peste cap, zăcea o făptură care se mişca uşor sub bătaia valurilor. Ivan trase prelata şi izbucni în rîs: "Nu-s eu, e o statuie, proştilor!" - "Statuie, ce-i asta?" făcu Serioja. "Iaca, un om de piatră", îl instrui Feodor. "Şi la ce-i bun?"- "O pui prin pieţe, prin grădini...Am văzut la Ismail". - "Atunci, hai şi noi!" După lungi dezbateri se hotărîră să facă şi ei ca la Ismail. Zidiră un soclu din piatră de Tulcea şi proptiră omul de piatră cu faţa spre răsărit. Serioja îşi luă angajamentul să-l spele în fiecare sîmbătă de urmele lăsate de pescăruşi. Sculptorul, după investigaţii dificile, a dat de opera lui. L-a costat mult s-o recapete.

Paul Miron

CĂRŢI STRĂINE

prezentate de Grete Tartler

• Actualitatea editorială •

"Democraţia mormintelor"

MEDITERANA, unde până şi furtunile sunt de neuitat, unde suferinţele se schimbă în poezie: aşa cum spune Virgiliu într-un celebru vers (Eneas încurajând marinarii pe vreme rea), "încă o zi, şi veţi fi bucuroşi să vă amintiţi chiar şi as-

***Surâsul Afroditei. Poeţi ciprioţi contemporani.* Antologie, prefaţă, note de Andreas Rados. Traduceri de Andreas Rados, Leonida Maniu, Leonidas Rados. Lucrare editată cu sprijinul Departamentului pentru Cultură al Ministerului Învăţământului şi Culturii din Republica Cipru. Editura Cronica, Iaşi, 1995, 166 p., 2990 lei.**

ta" (*Forsan et haec olim meminisse juvabit).* Deşi lovit, în ultimele decenii, de lupte şi moarte, Ciprul a păstrat în poezie "surâsul Afroditei", încât antologia de poeţi contemporani - între care se ascund, necunoscute de Europa, mari talente - are o linie transparentă, necontorsionată. Iată optimismul unei înţelepciuni care şi-ar găsi lesne pereche în România: "Dacă am grijă de Viitor voi pierde prezentul,/ această clipă trecătoare cu ochi frumoşi./ Nu prefer cele necunoscute./ Îmi place vrabia de la fereastră./...Deci, luaţi loc aici la cafenea,/ întindeţi-vă lângă porumb,/ veniţi să vorbim cu nepăsare/ despre suferinţă./ Fie binevenit vântul care bate/ şi înverzeşte în frunze;/ fie binevenit şi soarele care dansează/ în apa curată a paharului" (Kypros Chrisanthis, *Optimism*). Iertarea şi împăcarea creştină aduc "democraţie peste tot/ ca şi democraţia mormintelor" (Kypros Chrisanthis, *Lăsaţi*). Nu înseamnă că nu se fac simţite întrebările, tulburările (chiar şi cele legate de "votul" acestei "democraţii creştine"): "Dintre noi toţi care sărbătorim Crăciunul/ câţi credeţi c-am fi votat să se nască Hristos?" (Kostas Mondis, *Primele schiţe de versuri despre Ierusalim*). Dincolo însă de zgomotul armelor se simte vindecătoarea energie a naturii care marchează tot spaţiul mediteranean. Nu bucolism, ci acţiune, anticipare. Câmpia în care moare un copil turc e intens verde; forţă care nu poate aduce decât o nouă primăvară: "În această câmpie/ care-l slăveşte pe Domnul şi sufletul omului/ ...se zvârcoleşte ucis/ un copil turc./ O faţă crispată/ ... mască imatură/ făurită veşniciei pentru a întreba/ dacă într-adevăr acest spaţiu era prea strâmt/ la sărbătoarea primăverii/ pentru a întreba/ dacă există minorităţi între popoarele margaretei/ pentru a întreba/ cărei naţionalităţi aparţine iarba verde./ Soarele încălzeşte rădăcinile şi pământul./ Se revarsă iubirea precum răcoarea (...)/ Vocea poetului/ întreabă din nou anul acesta/ pe comercianţii petrolului/ şi pe coloniştii cadavrelor/ întreabă pe Stetson:/ "Trupul pe care l-ai plantat anul trecut în grădina ta/ a început să-nmugurească, va înflori anul acesta?" (Pandelis Mihanikos, *Odă pentru un copil turc ucis).*

Senzualitatea împinsă până la violenţă şi spiritualitatea atingând ezoterismul fac să izbucnească toată strălucirea sudului: "Stea roşie, râu negru/ Mişcări Roşii, Negre între ele/ Se avântă şi se lovesc alergând/ Se avântă şi se lovesc alergând/ Vis de aur, iritant". (Sofoclis Lazarou, *Viaţa*). Precum în *Calendal*-ul lui Mistral (pescuirea thonului), cuvintele au zbateri de peşte rar: "acela care aruncă zi şi noapte undiţa versului/ în cisterna tainică a inimii omeneşti/ sau şi-n mocirla vieţii cotidiene/ pentru un peşte de aur care mereu alunecă şi fuge" (Theodosis Pieridis, *Marea*). Asemenea bogăţie a savorilor compensează destule aridităţi, o anume indolenţă faţă de concentrarea ideilor, metaforelor. Cei norocoşi pot să-şi permită luxul de a rătăci, de a nu se grăbi către ţintă: "Poţi întârzia, când ştii/ că te-aşteaptă. O femeie credincioasă,/ un copil care creşte, un popor mic/ căruia eşti rege. Atunci mările/ sunt ale tale. Ciclopul nu te/ sperie, nici o primejdie nu te/ ameninţă. (...) Poţi întârzia" (Mihalis Pasiardis, *Întoarcerea lui Odiseu*). Traducătorii Andreas Rados, Leonida Maniu şi Leonidas Rados au păstrat cu fidelitate mesajele aruncate în mare de aceşti moderni urmaşi ai lui Odiseu.

Democraţia "trecătorilor prin urechile acului"

DACĂ pentru poeţii ciprioţi punctul de referinţă e marea (energia curgerii...), românii din Iugoslavia par a fi bântuiţi de obsesia casei, a limbii în care scriu, a rădăcinilor, mormintelor, într-un cuvânt, a pământului (stabil, netrecător şi neînşelător). Din acest punct de vedere, titlul antologiei (după o poezie de Ioan Flora) e foarte bine ales: "În casă se intră prin urechile acului, spun/ dar odată intrat, află că vei prinde rădăcini". În loc să nădăjduiască aflarea fericirii peste mări şi ţări, cei 27 de autori ai poeziei româneşti din Iugoslavia (începând cu decanii de vârstă Mihai Avramescu şi Radu Flora şi până la tinerii Mariana Dan, Pavel Gătăianţu, Ana Niculina Sârbu, Nicu Ciobanu, Marioara Ţera) o caută în lăuntrul lor, în "casă". Locul, bântuit de fantasme ("Voci cristaline, voci voalate/ aud prin casă în miez de noapte" - Mihai Avramescu, *Halucinaţie*) e atât de troienit şi învremurat că nu oricine îl desluşeşte ("şi nu mi-am recunoscut casa, satul, dragul" - Radu Flora, *Iarnă în satul natal*). Majoritatea autorilor resimt pecetea sumbră, de însingurare, încercări, privaţiuni presupusă de atmosfera hibernală: "Cu ce se aseamănă casele noastre?/ Mereu iarnă şi chiciură/ şi lapoviţă/ şi-un alb amărui/ ne-apasă/ şi-n pragul uşii/ ni se gâtuie troiene, viforniţe şi neguri" (Nicu Ciobanu, *De fapt, adevărul e că eram întristat...).*

Dacă arhitectura fulgilor de nea diferă de la o regiune la alta, cum afirmă oamenii de ştiinţă, atunci în Banatul sârbesc ei au forma unei case ţărăneşti cu icoane pe sticlă: "Ne uităm la icoana pe sticlă/ şi prin Dumnezeu/ de partea cealaltă" (Petru Cârdu, *Oaspeţi ai icoanei pe sticlă).* Partea cealaltă, lumea de dincolo, are nu numai sens metafizic, ci şi concret (România). De fapt, asemenea ambiguitate a metaforelor e foarte frecventă, aşa încât "intrarea în casă" poate fi descifrată într-adevăr ca "integrarea segmentelor literaturii române de pretutindeni într-un singur ansamblu", într-o cutie de rezonanţă: "Când vor începe lucrările de restaurare/ Se întreabă lumea taciturnă" (Ioan Baba, *Cutia de rezonanţă*).

Nostalgia rilkeană a ridicării casei până-n toamnă, până-n bătrâneţe ("trecu vara şi nu ridicarăm casa, spui" - Ioan Flora, *Terapia muncii*) are rostul cunoaşterii de sine. "Nu pleca din casă/ - locul tău în lume -/ Întoarcere nu mai există/ Pentru cel ce pleacă din casa lui./ ...Nu pleca din grai/ - rostirea ta în lume - / Moştenire nu mai există/ Pentru cel ce pleacă din graiul lui" (Ion Miloş, *Moştenirea*). Tocmai Ion Miloş, care nu-şi găseşte locul între suedezi, sârbi sau români, face dovada că în fond "casa" e metafizică, se află în patria poeziei. Dorul de străbuni, de obârşii, trece de "odăile văzute": "Cu nervii obosiţi de atâta umblet/ mă oprii într-o zi la tata-n bă-

****** *Intrarea în casă. Antologia poeziei româneşti din Iugoslavia.* Ediţie alcătuită de Simeon Lăzăreanu şi Octav Păun. Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1995, 138 p., 4000 lei.**

tătură./ - Ai venit? mi-a zis el molfăind pâinea în gură -/ ştii că fără tine-mi sunt zilele ca mărul păduret./ Vrei un pahar de vin?... Vrei ouă prăjite-n unsoare?/ Avem şi cârnaţ uscat pe coş şi slănină rândurată./ îţi pregătim şi-un pui, să-l mănânci cu salată.../ Vreau, dar deschide-mi întâi uşa la soba mare./ Mi-e dor de portretul bunicului cu obiele tărcate,/ de icoanele în cununi de busuioc,/ de fluierul meu, făcut din soc,/ de covoarele de mama înflorate./ Deschide-mi apoi dulapul vechi de lângă geam -/ să-mi caut în el hârtiile pitulate,/ cu versuri pentru anii ei visate,/ ce, ascuns de ochii voştri, le scriam" (Simion Drăguţa, *În soba mare, la tata*).

Pentru Slavco Almăjan, "casa e făcută din cuvinte" (Slavco Almăjan, *Frica*). Ceea ce simplifică viitorul: în noua eră "când o să dispară tiparul/ şi teroarea televiziunii/ versurile vor fi scrise/ direct pe limbile poeţilor" (Pavel Gătăianţu, *Sfârşit de secol*).

Revirimentul democraţiei

CARTEA reprezintă mai puţin o tentaţie de analiză fundamentală şi mai mult una de cercetare aplicată la situaţia ţărilor din estul Europei. Pentru găsirea căilor de întoarcere de la comunism la capitalism e nevoie de o atentă disecţie a unor structuri ce la o primă privire nu par a face obiectul studiului din titlu: totalitarism, libertate, drepturile omului, revoluţie, contrarevoluţie, toate decurgând din metanoţiunea cunoscută astăzi a sta la baza unor societăţi conştient proiectate: utopia! Nu în plan secundar este analizat fundamentul religios al popoarelor supuse (expuse) intenţiilor ori proceselor de democratizare, mai ales unde acesta are şi rol de ideologie, ca în cazul islamului.

Pentru întâia oară (într-o apariţie editorială românească) la baza acestei adevărate hermeneutici a conceptelor de democraţie se face o necruţătoare evaluare a gorbaciovismului, a conceptelor de "glasnost" şi "perestroika" - ferment ce a stat la baza disoluţiei comunismului dar care nu a mai avut finalitate şi nici posibilitate (chiar şi teoretic) să instaureze în loc un autentic sistem democratic. Azi ne apar de-a dreptul inexplicabile sau chiar pitoreşti unele gesturi ale lui Gorbaciov, omul care pentru a ajunge în fruntea Uniunii Sovietice şi a partidului bolşevic va fi trebuit desigur să fie un aliniat model la vechiul sistem, gata de temporizări brejneviste când "deschiderea" o lua înaintea propriilor proiecţii asupra democraţiei.

Concluzia studiului - care nu este desprinsă, ci "pluteşte" asupra tuturor capitolelor - ar fi că astăzi democraţia s-a îndepărtat de conceptul clasic, că ea nu mai e doar "despărţirea puterilor în stat" şi "supravegherea lor reciprocă" precum la clasicul Montesquieu şi nu mai constă nici în supraevoluarea rolului alegerilor (a votului universal). Nu e tocmai optimizant să ţi se confirme ideea că ea, democraţia, trebuie şi impusă uneori, că nu e doar un mecanism implacabil (cum se spunea despre inevitabilitatea comunismului odinioară), ci că e nevoie şi de factorul "de sus", adică de voinţa politică a celor ce conduc, concomitent cu inducerea în conştiinţa

Jean-François Revel, *Revirimentul democraţiei.* Editura Humanitas, seria "Societatea civilă". Traducere de Dan C. Mihăilescu, 444 p., f.p.

oamenilor a elementelor ce compun sistemul democratic (câtă dreptate aveau iluminiştii!), concomitent, cum am zice noi azi, cu educarea electoratului.

Beneficiind de traducerea excepţionalului scriitor, critic literar, filozof şi sociolog care este Dan C. Mihăilescu, cartea lui Jean-François Revel ar trebui să fie, în România anului 1996, un sine qua non pentru toţi cititorii.

■

Utopia unui

– Postumele lui ROBERT

FAȚĂ de volumele antume ale *Omului fără însușiri* pe care Robert Musil le-a publicat în tre 1930 și 1932 (*Un fel de introducere* și *Se întîmplă cam același lucru*, 1930, *În Împărăția Milenară - Criminalii*, rămasă neterminată, 1932), continuarea romanului, așa cum a putut fi ea reconstituită din fragmentele postume (ele au apărut la Ed. Univers, pentru prima oară în traducere românească, grație lui Mircea Ivănescu), e mult mai atrăgătoare. Mai întîi tematic: dacă antumele agasează prin lipsa de eveniment epic, de acțiune, viteză narativă și subiect ("se întîmplă cam același lucru"), postumele propun în sfîrșit o "poveste", cea a iubirii stranii între frate și soră, între Ulrich și Agathe, povestea unui incest așadar, prilej de consonanță afectivă și înțelegere sentimentală a textului precum și de considerații morale, ori frivole. Introducerea acestor episoade extrem de complicate ai căror protagoniști sînt Ulrich și Agathe (nu e foarte clar ce se gîndea Musil să rețină în ultimul proiect de roman la care a lucrat pînă în ziua morții) îi schimbă însă și centrul de greutate. De aceea, și din punctul de vedere al poeticii romanului, postumele sînt de o importanță hotărîtoare. Ele pot fi manipulte mai ales în sensul corectării distanței pe care romanul antum a știut să o păstreze față de epos și de epic - povestea de dragoste între Ulrich și Agathe e privită ca o promisiune, cel puțin, a unei întoarceri în matca epică, a împăcării finale a tensiunilor romanului într-un crescendo eroic și moralizator. *Omului fără însușiri* îi lipsește un epilog - i se confecționează, mai mult sau mai puțin subtil, unul. Adevărul este că povestea de dragoste din roman creează o așteptare în sensul precipitării către final, orientării către un *scopus* a operei (pe care însă Musil știe pînă la urmă să o deconstruiască), și această așteptare calmează lectura, amînă susceptibilitățile, dar nu le suspendă - ele reapar. De ce episoadele iubirii "sororale" nu pot face un sfîrșit romanului, de ce nu împrumută această iubire din pretențiile ei de coerență interioară și de acord de semnificație cu lumea ceva chiar narațiunii care o transportă? De ce se vorbește despre impulsuri globalizatoare, aproape mistice, de consonanță cu sinele și lumea, de acorduri complete tocmai în formele discoerenței, sub specia fragmentului?

Ulf Eisele, într-un splendid eseu, a încercat să dezambiguizeze, în planul artei narative, sensul acestui incest; un sens dublu și de aceea lesne înșelător: prin acest eveniment imposibil al iubirii dintre Ulrich și Agathe se poate înțelege într-adevăr "congruența către care aspiră constituenții narativului (îi și vedem pe acești constituenți alegorizați și personificați încercînd să se iubească, să compună o unitate), dar, în același timp, această congruență - un incest - se dovedește o imposibilitate morală și un păcat capital. Nicicînd, cu excepția acestor episoade din *Călătorie în Paradis*, spre exemplu, narațiunea nu s-a aflat mai aproape de coerența și liniștita ordine a povestirii și totuși ea ratează stabilitatea ultimului *mit* care ar fi fost, probabil, povestea de dragoste a omului fără însușiri pentru sora sa (în această "dragoste" e trivial să se caute întîlnirea carnală și brutală care ar avea loc între cele două ficțiuni, Ulrich și Agathe; Musil face experimente cu limbajul misticii, nu cu cel corporal sau sentimental - iubirea e "tandrețe fără scop și fără limite", "esența tandră, divină a lumii", o ultimă încercare de hermeneutică fericită, paradisiacă a eului și a lumii). Dar dacă acest mit nu vine să desăvîrșească romanul în sensul unei apoteoze a narațiunii, ce funcție i s-a menit lui? La o privire mai atentă, cîteva semnale ne fac să credem că episodul acestei scăpări din lume a lui Ulrich și a Agathei nu aparține *i-mediat* ezitantului și subțirelui fir narativ al romanului, ci unei alte specii găzduite în roman: Utopiei. Așa-zisa "poveste de dragoste" nu curge în ordinea cronologică a narațiunii, ci în ordinea tabulară a descrierii. Cu episoadele iubirii trecem surprinzător pentru experiența modernității pragul unei specii, al utopiei, pe care Vattimo o regăsește abia în postmodernism ca o reînviere a interesului pentru naivitate (Musil are o adevărată predilecție pentru soluții nesincrone în istoria romanului). Mai trebuie amintit că imaginația utopică musiliană ajunge în *Omul fără însușiri* la limitele poetice ale limbii, ale suavității și complicației verbale laolaltă, ceea ce constituie un prilej de nespuse delicii.

PORNIND pe urmele utopiei în roman, fragmentele pe care ea și le revendică sînt cel mai simplu de recunoscut mai întîi prin topologia special desenată pentru ele: *grădina* casei omului fără însușiri - în care numele florilor apără împotriva "sălbăticiei lucrurilor", în care formele, "morți tandre", "însuflețite și părăsite", stau răpuse de neputință pasionată, senzualitate și emoție și unde Agathe își amorțește trăirile în "hamacul întins între două degete enorme și legănat de o răbdare nesfîrșită" de Dumnezeu; *insula* pustie și părăsită; *malul* unei mări necunoscute. Asemenea toposuri privilegiate își revendică numai pe jumătate apartenența la realitate, ele fac parte din "lumile posibile" sau chiar fictive către care se deschide existența omului fără însușiri.

Principala calitate a acestor spații e închiderea lor în linia de contur - "această certitudine larg deschisă, cuprinzînd parcă totul cu un singur braț" sau chiar, foarte convențional, între cer și pămînt - "ar trebui să ne fie îngrozitor de frică de amețeală, dacă cerul nu ne-ar da iluzia că ar fi o limită care să închidă lumea, o limită care nu există" - din cauza aceasta ele se pot preta unei hermeneutici fără lacună. Deasupra acestor lumi plutește cu siguranță un ochi tainic și neliniștitor de observație - în camera celor doi frați, la malul mării, o fereastră ovală, înconjurată de o cunună ușoară de raze pictate. Cu asemenea garanții transcendente sentimentul paradisiac al confuziei între frate și soră, între ființă și lume are intensități de dincolo de Ev: "Vedeau fără lumină și auzeau fără sunete", "ei erau aleși de cuvinte", "nu în ei se urnea gîndul, ci lumea întreagă era plină de gînduri miraculoase".

În același timp însă domeniile rezervate utopiei pot să fie strict interioare, fără luxuriante decorative de exterior - "acele tărîmuri utopice care se găsesc între undeva și nicăieri, între o tandrețe nesfîrșită și o singurătate infinită". Ele se dezvăluie ființei în anume momente inexplicabile, de beatitudine, de extaz, care fac să transpară ceva din lumina inefabilă a "celeilalte stări" (a unei alte lumi) - de pildă nopțile cu lună (un bun exemplu de accident metafizic) pe care Ulrich și Agathe le petrec la pervazul ferestrei - "în asemenea nopți, eul nu mai reține nimic pentru sine, nici un fel de cristalizare a propriilor sale posesiuni, abia poate doar o amintire; sinele intensificat și exaltat astfel iradiază într-o pierdere nelimitată de sine". Iar Agathe, cea care îi făcuse lui Ulrich invitația pe "tărîmul fără sfîrșit al inimaginabilului", îi găsește acestuia într-o asemenea noapte, cu ironie, supranumele de "Pierrot Lunaire" pentru că, în asemenea nopți de exaltare, sufletul-bietul (masca tristă a fiecărui Pierrot) își regizează și își joacă plin de entuziasm, dar efemer, rolul de stăpîn al său și al lumii. Astfel de fante de lumină ale vieții sînt doar întîmplătoare, provizorii și nerezistente în timp, *impresii* sororale (aurorale) și nupțiale ale lumii, *clipe* de dragoste și devoțiune față de viață. Dar cu toată această friabilitate și deșertăciune, "durata scurtă a fericirii imprimă celorlalte ceasuri coerența lor de urgență". Puterea acestor ispite pasagere provine din însăși "profunda ambiguitate a lumii, care pare să progreseze, ca și să regreseze deodată, care este deopotrivă deprimantă, ca și exaltantă". Se cuvine, așadar, mări această "insulă de semnificație", accesibilă ființei în doze mici, pentru că "ieșim mereu, iarăși și iarăși, din starea de semnificație, pentru a pătrunde în cea a lipsei de semnificație în sine și pentru sine pentru a încerca să aducem acolo o semnificație. Ieșim din starea a ceea ce este plin de sens pentru a intra în starea necesarului și a necesităților, ieșim din starea vieții pentru a intra în lumea morții".

ORICE utopie are nevoie și de o nouă morală, de un regulament, de un set de prescripții, de aceea Ulrich, pentru a impune fericirii utopice durată, o normează. Ceea ce se numește "utopie" în *Omul fără însușiri* își desfășoară aici cea mai importantă proprietate a speciei: căci ea nu stă numai în indicarea unor *locuri* (u-topia) ideale, ci și în descrierea unui program nou de existență, a unor prescripții teoretice de viață, probate practic de personaj. Interesant este că o asemenea "nouă morală" nu este valabilă în *Omul fără însușiri* decît pentru un singur individ, omul fără însușiri, oricine altcineva ar trebui să și-o rescrie cu toată creativitatea singur. Utopia în romanul lui Musil exclude orice deviație distopică (deși utopia este, în sine, prin gradul ei de articulare și prin pretențiile de supunere și reformare, o distopie) - ea nu înseamnă constrîngerea celuilalt la un model unic, nu practică "ingineria socială", dimpotrivă, îndeamnă la pluralitate și creativitate (utopiile lui Musil sînt strict individuale).

Or tocmai această lipsă de artisticitate a vieții o reproșează Ulrich moralei în sens obișnuit: nerezistența la extaz, reificarea tulburării, uciderea sufletului prin conservarea lui și falsificare. Morala - sistem de prescripții, condiții și regulamente - s-a înstrăinat de originea ei - este ceea ce simte nelămurit Arnheim, marele industriaș, în mijlocul colecției sale de sculpturi baroce și gotice. Dar alți apărători ai moralei, precum piosul profesor Lindner, descins parcă din Armata Salvării, nu agreează asemenea privelişti. Interiorul lui favorit și casnic e acela al unei camere de bunicuță în care plutesc grele miresme de leac (Agathe se întreabă: aceasta să fie anticamera lui Dumnezeu?), în care toate lucrurile manifestă rigiditate și acreală distantă, iar decorul se reflectă meschin într-o oglindă care nu cuprinde decît "patru cincimi din fața unui om matur". Și Lindner e un cochet al sufletului, el îi vorbește Agathei, încă nesigură pe sine, despre necesitatea unui "patrimoniu național moral" și a unei "comunități a personalităților morale pe deplin responsabile", iar ea recunoaște în vocea lui moralizatoare "tonalitatea plină de bucurie a inimii, o rezonanță dură, ca de trîmbiță, a voinței, a încrederii în sine și a mîndriei", iar în prezența profesorului adăpostul unui cuib, "o covată de fulgi albi ai unei păsări de mare". Pentru Ulrich, Lindner "lăcusta gigantică și agresivă", care poticnindu-se din monologul lui interior, plin de sfaturi și strategii înălțătoare, sperie vrăbiile, "nu vindecă, atenuează", amînă criza gravă a sufletelor lor.

Normarea celeilalte morale eșuează însă ("sînt chiar convins, spune Ulrich, că un om care cedează unei astfel de alte morale este pierdut. Ajunge în tărîmul crepuscular. În ceață și dezordine, într-o plictiseală lipsită de orice sprijin"): călătoriei în Paradis, extazului acestei morale i se pregătește un epilog forțat: Ulrich pretextează că nu se poate trăi

epilog

MUSIL –

într-o deplină negativitate, ca cea a iubirii lui pentru Agathe, atît de asocială, şi se retrage din aventură. Eşecul ar fi trebuit să determine şi moartea eroilor (a lui Ulrich, ca şi a Agathei, care conveniseră ca într-un asemenea caz să se sinucidă); ea însăşi a devenit imposibilă.

MULŢI comentatori ai romanului nici nu acceptă această ieşire din utopie, pe care o ignoră, preferînd să închidă întreaga operă cu acest episod apoteotic, dincolo de care nici o altă experienţă romanescă nu ar mai fi posibilă. Criticul, ca cititor sedus de astă dată, refuză să se lase alungat din grădinile Paradisului. Şi totuşi, după unele informaţii, scriitorul însuşi părea că vrea să renunţe la aceste cîteva sute de pagini, care conţin şi cele mai frumoase "imagini iluminatorii" ale artei sale. Dar oricum, abandonarea utopiei (a acestei utopii şi nu a Utopiei) se anunţase deja prin semne mai vechi.

În primul rînd, utopia iubirii dintre Ulrich şi Agathe se vede dublată în permanenţă... de distopia care o cuprinde din ce în ce mai grav pe Clarisse, la Siena, la Roma, în "insula sănătăţii". Temele conversaţiilor mistice dintre fraţi - tema gemenilor, a confuziei între lucrurile asemănătoare şi între înţelesuri sau a hermafroditismului sufletului au o rezonanţă ciudată în trăirile Clarissei, pe care ea le exprimă din ce în mai confuz şi alienat. Acoperirea de semnificaţie a lumii pe care o îndeplinesc Ulrich şi Agathe pentru cîteva clipe, la malul mării, este închisă între nişte limite foarte dure şi ameninţătoare, între două specii ale nebuniei, între Clarisse care suferă de pansemioză şi Moosbrugger, în plin delir al autismului.

Pe de altă parte, povestea de dragoste a celor doi fraţi, poveste care ar fi trebuit, în caz de eşec, să se încheie cu o dublă moarte, e mărginită de distopia cazărmii chezaro-crăieşti în care se vede aruncat anarhistul, revoluţionarul şi antisemitul Hans Sepp, iar aceasta se încheie cu una din morţile cele mai violente - o sacrificare tragică a lumii spiritului - Sepp îşi distruge mai întîi jurnalul intim, rupîndu-l în faţa trenului, murind astfel sufleteşte, pentru ca mai apoi, ca simplu trup, să cadă sub roţile lui. O altă poveste aflată în ruină la capătul acesta al manuscrisului, stabilit atît de arbitrar de accidentul biografic al morţii scriitorului, este iubirea înălţătoare între "marele Arnheim" şi "divina Diotima" ("instalaţia de iluminat", cum îi spune Agathe), înfundată într-o imundă aventură a industriaşului cu o cîntăreaţă, Leona, vestită pentru pofta ei rabelaisiană de mîncare.

La capătul celor 1000 de pagini postume, capăt care ni se impune cu atîta prestigiu, pare că lumea musiliană e în ruină (în fond, nici nu mai contează dacă scriitorul însuşi face un sfîrşit cărţii ori nu, sfîrşitul - el există - chiar dacă arbitrar, şi sileşte lectura să se întrerupă într-un bun sens finalizator): Acţiunea Paralelă şi-a găsit un scop (care, de altfel, îi preexista, e vorba despre un Congres de Pace, plănuit cu multă vreme în urmă), Clarisse a fost internată într-un sanatoriu, iar soţul ei Walter ameninţă să o părăsească, relaţia Diotimei cu Arnheim suferă un scurtcircuit spiritual, Agathe şi Ulrich se pierd unul de celălalt. Textele din care e făcut *Omul fără însuşiri* prind să se desfacă. E sigur că Robert Musil nu ar fi întreprins nimic împotrivă.

Romaniţa Constantinescu

Cortázar - opere complete

◆ Editura spaniolă Alfaguara va publica sub genericul *La Biblioteca Cortázar* întreaga operă a scriitorului argentinian mort la Paris în 1984. Pînă la sfîrşitul lui '97, sînt programate să apară 24 de volume ce vor cuprinde tot ce a scris Cortázar, inclusiv texte inedite. Editura a cumpărat drepturile acestei ediţii de la Aurora Bernárdez, văduva şi executoarea testamentară a prozatorului.

Swift în China

◆ Chiar dacă romanul ei, *Lebedele sălbatice*, e interzis în China, Jung Chang crede că acolo lucrurile merg ceva-ceva mai bine ca înainte. Acum, scriitoarea, împreună cu soţul ei Jon Halliday, pregăteşte o carte despre Mao. "Dacă el decisese că o peluză e un lucru burghez, elevii trebuiau să smulgă fiecare fir de iarbă din curtea şcolii. Ca în *Gulliver*, cînd regele a decretat că toată lumea trebuie să mănînce oul fiert de la capătul îngust. Totdeauna m-am

întrebat dacă Swift nu fusese în China" - spune Jung Chang în "The Daily Telegraph".

Zaţul amar

◆ Au trecut deja şase ani de la moartea lui Danilo Kis (1935-1989). Convorbiri ale scriitorului cu ziarişti iugoslavi şi străini, purtate între 1972 şi 1989, au fost adunate într-o carte, *Zaţul amar al experienţei*, tradusă din sîrbocroată la Fayard. În aceste interviuri Danilo Kis vorbeşte despre copilăria sa petrecută la Novi Sad, unde, la 7 ani, a asistat la masacrarea evreilor şi sîrbilor de către fasciştii unguri, iar doi ani mai tîrziu, tatăl şi întreaga familie i-au pierit la Auschwitz. După studii de literatură comparată la Belgrad, se dedică traducerilor de poezie din rusă, maghiară şi franceză. La începutul anilor '60 vine în Franţa, într-un "exil joycean", iar cărţile sale, începînd cu *Grădină, cenuşă* şi terminînd cu *Enciclopedia morţilor*, îl transformă în cel mai cunoscut scriitor contemporan din Europa Centrală, apropiat în spirit de Borges şi Koestler, dar şi de alţi mari scriitori, mai puţin cunoscuţi în Occident, ca Broch şi Musil, Kostolanyi, Krleza şi Ivo Andric, Babel, Pilniak şi Olecha - faţă de care îşi exprimă în numeroase rînduri admiraţia. Cu toată pasiunea sa pentru politică, el refuză să reducă scriitorii din Europa de Est doar la dimensiunea de purtători de mesaje subversive şi mărturii despre totalitarism, subliniindu-le în primul rînd valoarea literară.

Tuttolibri

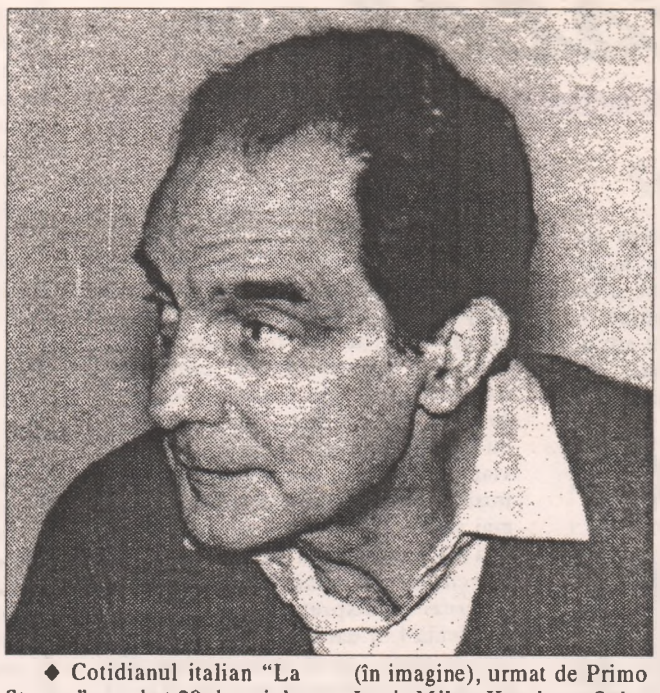

◆ Cotidianul italian "La Stampa" a serbat 20 de ani de cînd apare suplimentul său cultural *Tuttolibri*. Cu această ocazie li s-a cerut colaboratorilor ziarului să desemneze scriitori care au marcat cel mai puternic, după părerea lor, epoca noastră. Pe primul loc a ieşit Italo Calvino (în imagine), urmat de Primo Levi, Milan Kundera, Şalamov, Salman Rushdie, Soljeniţîn, Thomas Bernhardt, Céline, Le Goff, Furet.... Cît despre cele mai mari succese de public din ultimele două decenii - părerea unanimă a fost că ele aparţin lui García Márquez şi Umberto Eco.

Campionul lui Bioy Casares

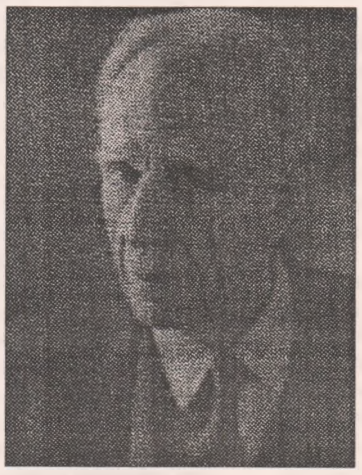

◆ La 80 de ani, şi după mai bine de o jumătate de secol de complicitate literară cu Borges (de la a cărui moarte se împlineşte deja, în '96, deceniul), Adolfo Bioy Casares s-a distrat scriind un roman scurt şi bufon, cu un umor negru vital, în linia expresionismului argentinian: *Un campeon desparejo* (*Un campion desperechiat*). Plăcerea de a povesti este intactă, chiar dacă la fiecare rînd marele scriitor dă impresia că îşi bate joc în secret de sine şi de reputaţia sa... Eroul, şofer de taxi la Buenos Aires, fost alcoolic, e în căutarea unei iubiri de odinioară. Înghiţind o poţiune magică preparată de un savant nebun, el capătă forţe extraordinare, intră în tot soiul de lupte şi ajunge chiar să o violeze pe cea pe care voia să o recucerească. Romanul nu are decît 120 de pagini şi e împărţit în 26 de scurte capitole.

Romanul unei vieţi

◆ Claudia Cardinale, ajunsă (ah!) la vîrsta bilanţurilor, şi-a publicat, sub titlul *Eu Claudia, tu Claudia. Romanul unei vieţi*, autobiografia scrisă în colaborare cu o cunoscută ziaristă de la cotidianul "La Reppublica", Anna-Maria Mori (apreciată şi ca romancieră). Departe de a fi o enumerare aridă de filme, roluri şi actori, cartea povesteşte o existenţă dusă sub semnul unei lente şi penibile descoperiri de sine. Născută la Tunis din părinţi de origine siciliană, ea îşi părăseşte devreme oraşul natal pentru a intra în lumea filmului, la Roma. Succesul e imediat, dar viaţa pe care e obligată să o ducă o privează complet de libertate. Preţul gloriei e prea mare. Încetul cu încetul încearcă să se emancipeze, un drum greu, şi abia la 40 de ani trecuţi, cînd se decide să aibă al doilea copil, simte că a făcut în sfîrşit o alegere autonomă. Acum poate vorbi cu linişte despre bătrîneţe şi sensul vieţii.

Colecţionarul de cecuri

◆ Englezul Miles Tripp, autor al cîtorva zeci de romane poliţiste şi fost preşedinte al faimoasei "Crime Writers Association", colecţionează de peste 30 de ani cecuri semnate de autori celebri. Colecţia lui cuprinde, între altele, un cec emis de Dickens la 28 februarie 1865, unul al lui Kipling care, devenind celebru şi foarte bogat, investea în 1912 în acţiuni la Canadian Pacific Railway şi mai multe ale lui Bernard Shaw, care spunea că oamenii nu încasează cecurile emise de el, autograful lui fiind mai valoros decît suma înscrisă. Miles Tripp nu este singurul cu acest hobby: la Coventry există chiar un club exclusiv al colecţionarilor de cecuri.

Genius

◆ Sophie Gallois (în imagine) e o franţuzoaică măritată în Anglia şi care scrie thriller-uri după model american. După *Diamante* (Ed. Pocket), un nou roman, *Genius*, are ca subiect o fundaţie ce caută în toată lumea copii geniali pentru a le asigura toate condiţiile dezvoltării însuşirilor excepţionale. Lectură palpitantă, romanul pune cîteva întrebări serioase: detectînd timpuriu geniile, nu rişti să le înăbuşi în faşă? Au femeile tot atîta geniu cît bărbaţii? Se poate recunoaşte calitatea genială a unor opere de către contemporani? În sensul acestei ultime întrebări autoarea citează o vorbă de duh: cîţi n-ar vrea astăzi să aibă un Van Gogh pe peretele salonului; dar cîţi ar fi vrut, pe cînd trăia, să-l aibă pe Van Gogh în salon?

un radio actual

în fiecare zi, de luni până vineri, puteţi audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Luni: Faţă în faţă cu vecinul — Irina Corbu
Marţi: Câinele de pază — Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct şi virgulă — Carmen Bendovski
Joi: Fiţi întreprinzători — Adrian Dumitru
Vineri: Taxiul de noapte — N.C. Munteanu

Revista revistelor

Chiar irosire?

La un deceniu după "scrisoarea spaniolă" adresată de Gelu Ionescu, în primii săi ani de exil, lui Ion Vartic şi publicată de acesta în primul număr al *APOSTROFULUI*, realizatorul atît de ascultatelor emisiuni "Actualitatea culturală românească" şi "Perspective

europene" de la Europa Liberă revine cu o "scrisoare bavareză", concepută de astă dată în perspectiva publicării, ceea ce *Apostroful* şi face în nr. 11 de anul trecut. Tonul acestei scrisori e deprimat şi deprimant - totul e zădărnicie, irosire, strădanie vană: "m-am gîndit, că dacă tot ţi-am scris atunci, cam din aceleaşi motive să-ţi scriu şi acum - ca să se înnoade sforile cele ce le simţim cum ne trag de mîini şi de urechi ca să facem pe Muţunache sau pe Arlechino în faţa lumii, a lumii ce, de fapt, nu se uită la noi; nu se uită la nimeni. NU VEDE PE NIMENI - ceea ce ar trebui să-i aducă o straşnică pedeapsă din partea Mîn(t)uitorului - dacă nu s-a plictisit şi el de haita asta făcută stăpînă pe o planetă ce se crede ombilicul universului". ♦ De la general la particular, amărăciunea existenţială a lui Gelu Ionescu are o cauză concretă, încetarea emisiunilor sale odată cu mutarea postului la Praga şi faptul că "NIMENI în ţară nu a scris la gazete o vorbuliţă de bun rămas acestui program care a procurat mii de ore de discuţii şi destule satisfacţii. Memoria nu pare a fi prea preţuită de «ginta» daco-romană [...], memoria cere efort iar noi, românii, credem că singurul efort ce trebuie să-l facem este acela de a supravieţui". Fiindcă regretul (real) al ascultătorilor "Europei Libere" de dinainte de '89 şi recunoştinţa lor pentru cel ce spunea adevărul întrêg, alături de Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, de Mircea Iorgulescu şi Emil Hurezeanu, despre viaţa culturală românească, nu au fost exprimate "la gazete", Gelu Ionescu ajunge la o concluzie surprinzătoare: "Deci, nici o vorbuliţă - ca şi cum n-ar fi fost. Bun, mi-am zis, nu a fost, ţi-ai irosit 12 ani din scurta-ne viaţă, să fie de învăţătură altora. S-ar fi irosit şi altfel - dacă rămîneam în ţară: mai scriam şi eu încă o cărticică-două, mai mă făceam că nu văd ce e în jur - cu alte cuvinte «rezistam prin cultură». Să nu crezi că dispreţuiesc acest tip de rezistenţă [...] dar sînt convins că nu a fost de ajuns - şi că nu e de ajuns nici azi. A fost o rezistenţă de ostateci şi nu una de oameni liberi. Noi nu eram liberi şi nici nu ştiam ce e asta libertate - căci se învaţă greu dansul ăsta, şi pe altă muzică. Îl dansez şi eu acum, destul de greoi şi cu paşi cam împleticiţi - dar mă ţin în tact. Am plătit asta foarte scump - mai scump decît ai crede - ţi-o spun eu acum, la sfîrşit de partidă. Nu ştiu dacă îmi mai foloseşte pentru a-mi completa... «opera», probabil că nu." ♦ Dacă gazetarii n-ar fi fost atît de ingraţi, probabil că Gelu Ionescu n-ar fi avut sentimentul irosirii vieţii sale căci, nu-i aşa?, pentru recunoştinţa publică, exprimată conjunctural în presă, se scriu cărţi şi se fac emisiuni cu impactul celor de la "Europa Liberă" müncheneză. Iar faptul că a învăţat, plătind scump, ce e libertatea, dar nu crede că mai poate folosi, (de ce?), ca scriitor, această preţioasă şi greu obţinută învăţătură - nu e imputabil decît sieşi. El crede că, dacă generaţiile viitoare nu vor învăţa acest "dans", nu se va ieşi niciodată din blestemul capodoperei locale. Şi atunci, de ce să nu contribuie cu experienţa sa la "şcoala libertăţii" pentru generaţiile viitoare? De ce să nu încerce să schimbe mentalitatea artistului român, despre care afirmă că "în genere este una rurală - lăutar bun pentru bătuta locală, care nu ştie de lăutarul de peste două sate - şi la urma urmei, dă-l în mă-sa, ce, el ştie de mine? Asta e chestia - nu ieşim din bătătură, şi cînd ieşim ne apucă un fel de mîndrie pentru glodul şi baligile de acolo că nu mai vedem pieţele oraşelor de o mie de ani, palatele şi mai ales avantajul incomensurabil de a trece zilnic pe lîngă ele. Din această «plimbare» se naşte marea cultură, asta înseamnă să fii în Europa, nu să faci fiţe francofone precum bruneţii din fostele colonii. Poţi fi pitoresc, poţi smulge aplauze, dar a doua zi ai fost uitat - pentru că tu confunzi Căluşul cu Divina Comedie". ♦ Chiar dacă la nivelul instituţiilor de cultură oficiale "mîndria natîngă" a provincialismului, a izolării mai funcţionează, funcţionarii fiind aceiaşi oportunişti de ieri, "mentalitatea artistului român" se modifică permanent, la aceasta contribuind accesul acum liber la informaţia culturală, contactul cu marele centre universitare ale lumii, traducerea masivă, recuperatoare, a lucrărilor esenţiale din toate domeniile culturii şi multe altele - al căror rod nu va întîrzia să apară.

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

Frica de dosare

Într-un articol apărut în serial în *DILEMA*, Andrei Pleşu comentează spinoasa problemă a dreptului redacţiei de a nu publica texte semnate de autori cunoscuţi. Pentru o revistă ca *Dilema*, care şi-a făcut o raţiune de a fi din publicarea unor puncte de vedere adeseori opuse sau de cele mai multe ori foarte diferite, a refuza o propunere venită din partea unui universitar care e şi membru în Parlamentul României, e un eveniment. De ce a refuzat *Dilema* să publice un articol de Ion Coja? Dintr-un motiv asupra căruia noi înşine am atras atenţia în această pagină. Profesorul Coja, la adăpostul unei aparente obiectivităţi, păcătuieşte prin omisiuni sau prin evaluări incorecte, într-un articol consacrat mişcării legionare din România şi actualelor încercări de a o revigora. Fără a îndrăzni să-şi asume rolul de doctrinar (?) al celor care se străduiesc să reînvie legionarismul în România, Ion Coja se face ecoul acestora, observă Andrei Pleşu. Luîndu-şi o laşă distanţă de actualii purtători de cuvînt ai legionarismului, Ion Coja încearcă să aibă aerul istoricului imparţial pentru a justifica revenirea publică a acestei mişcări extremiste. El ia de bune diverse poncife pe care continuatorii de azi ai legionarismului se străduiesc să le impună în conştiinţa publică, omiţînd să reamintească documente care îi contrazic flagrant pe actualii purtători de cuvînt ai acestei forme eşuate de totalitarism. La *Dilema*, Ion Coja a avut ghinionul să găsească o redacţie în care istoria României e cunoscută, astfel că articolul său n-a trecut drept ceea ce încerca să pară, o intervenţie obiectivă. N-ar fi de mirare însă dacă lucrarea lui va apărea în altă parte, "galonată" de refuzul *Dilemei* de a o găzdui în paginile sale. În ceea ce ne priveşte considerăm că *Dilema* a procedat şi corect şi exemplar respingînd acest articol. Asta deoarece autorul care l-a propus a încercat să impună o falsă dilemă potrivit căreia legionarismul a fost o victimă a istoriei, nu o mişcare xenofobă vinovată de crime şi de încercarea de a instaura totalitarismul în România. ♦ Cum tot sîntem la capitolul dilemelor, remarcăm că un fost reprezentant al Securităţii, devenit parlamentar PSM, Ştefan David, e cu desăvîrşire contra publicării dosarelor de Securitate, capitolul cadre. De altfel, cum constată mai toate cotidianele, două sînt partidele care nu vor ca dosarele Securităţii să apară în presă, PSM şi PRM. Adică, paradoxal, cele două partide care prin oficioasele lor au tot scos la iveală dosare ale Securităţii, împotriva reprezentanţilor opoziţiei. Lipsa de imaginaţie a reprezentanţilor acestor două partide i-a făcut să-şi închipuie că numai dosarele care le plac lor pot vedea lumina tiparului. Spaima lor de o eventuală circulaţie liberă a dosarelor de Securitate spune multe. Ca probă, un reprezentant de frunte al unuia dintre aceste două partide declară în *CRONICA ROMÂNĂ* că nu mai trebuie să se ţină seamă de ceea ce au făcut înainte oamenii politici actuali. Ca şi cum intrarea în politica de după '90 ar echivala cu scăldarea în apa Iordanului. În mod normal, toţi oamenii politici de la noi ar trebui să ceară ca dosarele lor de Securitate să devină publice, pentru a da certitudinea că nu pot fi şantajaţi cu faptele lor anterioare. Frica de dosar încurajează şantajul.

Cronicar

LA MICROSCOP

Schimbarea numelui

DACĂ şeful SRI a avut relaţii apropiate cu Securitatea, nu văd ce e de mirare că foştii securişti au oamenii lor în SRI. Trebuie să valorificăm trecutul. Şi dacă nu vrem noi, are grijă trecutul să se facă valorificat. Se sperie gîndul de cîte posibilităţi are păcătosul ăsta de trecut să dea buzna peste noi. Ba o anonimă, ba un telefon amical, dacă nu chiar un amic prostănac din tinereţe sau vreo rudă apropiată. (Oare de cît timp are CV Tudor dosarul d-lui Măgureanu?).

Dar chiar cînd trecutul nu găseşte de cuviinţă să ne sîcîie prin interpuşi, el are grijă să ne şantajeze prin intermediul propriei noastre persoane. Cine n-are măcar o amintire penibilă care dă buzna peste cîte un moment de fericire să i-l strice? Închipuiţi-vă însă un dosar întreg, despre care ştii sau bănuieşti că s-au făcut copii şi care circulă prin lume ca un best-seller în căutarea editorului. (Cînd a aflat oare dl. Măgureanu că dosarul său se află la CVTudor?).

Într-un om, de cele mai multe ori, se dezvoltă mai multe persoane cu o viaţă scurtă. Uneori însă aceste persoane trăiesc simultan la adăpostul aceluiaşi înveliş - şi ne mai mirăm că nu sînt destule locuri la Spitalul 9. Bătrînul loc comun cu începerea unei vieţi noi pare o prostie, fiindcă nimănui nu-i convine să recunoască, luat la bani mărunţi, că e un depozit de morţi şi de vii care-i populează amintirile şi că toţi aceştia îi poartă numele. Mărturisirea lui Eugen Ionescu, aceea că îşi detestă adolescenţa, li s-o fi părut teribilistă comentatorilor care caută semnele geniului încă din scăldătoare, dar ea e de fapt semnul că Ionescu avea un considerabil sentiment de libertate interioară faţă de omul care era, adică faţă de ambalajul pe care îl numim într-un anume fel din considerente sociale.

Dl. Măgureanu şi-a schimbat numele de familie într-un anumit moment al existenţei sale. Nu ştiu cînd, dar e important că a făcut-o.

Schimbarea numelui e un fel de a proclama decesul celui care ai fost pînă la un anumit moment. Destinul cuiva începe însă din clipa în care nu se mai poate scutura de vreuna dintre persoanele trecătoare pe care le-a construit în timpul existenţei sale.

Dacă dl. Măgureanu ar fi fost azi orice altceva decît şeful SRI, l-aş fi admirat pentru voinţa sa de a-şi construi de unul singur un nume. Pentru o asemenea funcţie însă ar fi fost de preferat o persoană care nu are probleme dramatice de identitate. Mi se pare inadmisibil ca şeful SRI să fie o persoană susceptibilă de şantajare, ca dl. Măgureanu. Dar să zicem că d-sa a rupt pisica şi l-a lăsat pe CVTudor cu ochii în soare, publicîndu-şi dosarul în *Evenimentul zilei*, după ce a fost ameninţat în *România mare* că i se va scoate trecutul la iveală. De unde ştim noi că alte persoane, cu funcţii înalte în stat nu pot fi şantajate?

Cînd un CVTudor ameninţă cu publicarea de dosare compromiţătoare, nu trebuie să se ajungă în situaţia ca această făcătură a Securităţii să joace rolul de arbitru în viaţa noastră politică. Asta dacă nu cumva, cum am aflat, el îndeplineşte de pe acum acest rol.

Dl. Măgureanu n-a făcut un gest sinucigaş oferind presei dosarul său, ci pur şi simplu a întrebuinţat avantajul terenului cîştigat de instituţia pe care o conduce. Ca probă, i s-a cerut demisia cam cu o jumătate de gură, ceea ce denotă că e privit drept un om în care se ascunde o persoană din categoria celor care fac parte din joc. CVTudor în schimb, chiar dacă e susţinut în continuare de anumite persoane din TVR care-l scot pe post ca pe moaştele Sf. Dumitru, e politic aproape epuizat. Unicul său mijloc de a se relansa politic ar fi acela de a se agăţa de cine ştie ce dosare de securitate nepublicate la vreme.

Cristian Teodorescu

România literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente: 3 luni - 7.800 lei; 6 luni - 15.600 lei; 1 an - 31.200 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag.- 600 lei